

II.

Undersøgelse

af

Grønlands Vestkyst

fra 64° til 67° N. B.

af

J. A. D. Jensen.

1884 og 1885.

GRØNLANDS VESTKYST
 fra Holstenborg til Sukkertoppen
 opmaalt 1884 og 1885 af
 Premierlieutenant i Marinen J.A.D. Jensen.
 Uæsted ——— Bædet Plads ———
 Højderne ere angivne i Fod.

Formaalet med de af mig ledede Rejser i Somrene 1884 og 85 var at kaartlægge og undersøge den isfri Strækning af Grønlands Vestkyst, der ligger imellem Godthaab og Holstensborg, eller omtrent imellem den 64 og 67 Bredegrad, en Kyststrækning, der altsaa mod Nord begrændses af den Egn, som jeg berejste i 1879¹⁾, medens den imod Syd slutter sig til den Strækning, der havde været Gjenstand for mine Undersøgelser i 1878²⁾. Hele denne Egn, der indtager et Fladerum af over 600 □ Mile, har en meget ensartet Natur med Hensyn til de geognostiske Forhold, og adskiller sig i disse Henseender lidet eller intet fra de tilgrændsende nordligere og sydligere Egne, der have faaet en sagkyndig Behandling ved afdøde Docent Kornerup. Begrundet i disse Forhold, Egnens ensformige Karakter, var Tilstedeværelsen af en Geolog ved Expeditionen ikke nogen absolut Nødvendighed, skjønt jeg naturligvis mange Gange paa Rejsen har maattet føle Savnet af ham, ligesom jeg føler det ved Affattelsen af Indberetningen. Selv i en Egn, som den her omhandlede, findes meget, saasom Fjorddannelser, Terrasser, Isens Virkninger, Gange, Spaltnings-Systemer o. l., der altid ville have stor Interesse for en Fagmand, men hvortil jeg savnede tilstrækkelige Kundskaber for at kunne fremstille dem paa en fyldestgørende Maade.

---

¹⁾ «Meddelelser om Grønland», II. S. 113.

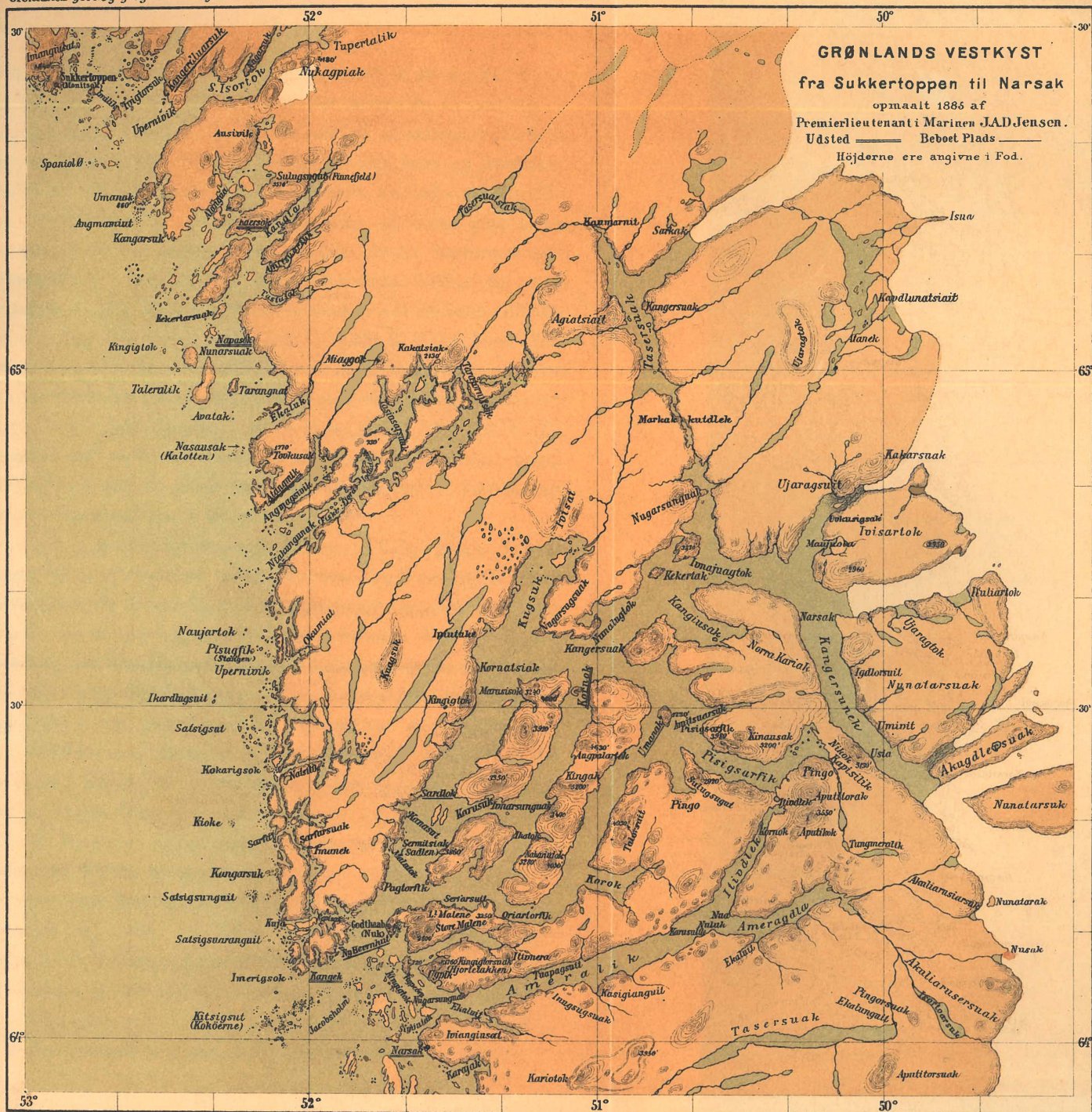
²⁾ Smst. I. S. 17.

Med Hensyn til de i 1885 anstillede anthropologiske Undersøgelser skal jeg her anføre, at Resultaterne først ville blive meddelte senere, naar Hr. Cand. med. Hansen har skaffet et fyldigere Materiale tilveje ved eventuelle nye Rejser i andre Dele af Grønland.

1884.

Forsynet med lignende Instrux fra Kommissionen for Ledelsen af de geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland som dem, der vare mig medgivne paa mine tidligere Rejser i Vestgrønland¹⁾ og udrustet paa sædvanlig Maade med Instrumenter, Redskaber og Proviant, afrejste Expeditionen fra Inderrheden den 19de April med den Kgl. grønlandske Handels-Brig Lucinde, Kapitajn Ketels. Expeditionen talte ved sin Afrejse foruden mig to Medlemmer, nemlig Assistenten ved det mineralogiske Museum i Kjøbenhavn Joh. Lorenzen, og Marinemaler Riis-Carstensen, Tegner ved Expeditionen. Dog allerede den 5te Maj Kl. 4^{1/2} E. M. døde Lorenzen af Lungebetændelse efter kun faa Dages Sygeleje, medens Skibet i al den Tid laa underdrejet for haard Storm af N. O. med meget høj Sø. Skibet var da paa 58° 10' N. B. og 20° 25' V. L. Der gjordes selvfølgelig Alt, hvad der stod i vor Magt, for at frelse Patientens Liv eller for dog i det Mindste at lindre hans Tilstand saa meget som muligt, og jeg kan ikke noksom fremhæve den Omhu, som Skibets Fører, Kapitajn Ketels, lagde for Dagen ved denne Lejlighed. Men den indskrænkede Plads i Kahytten, der afgav Opholdssted for Skibets 3 Officerer og Expeditionens Medlemmer, i Forbindelse med Storm, der satte Skibet i stærk Bevægelse og nødvendiggjorde Kahyttens hermetiske Tillukning, tilintetgjorde næsten vore fælles Bestræbelser for at skaffe vor lidende Kammerat den nødvendige Ro og

¹⁾ Anf. St. I. S. 19.

GRØNLANDS VESTKYST
 fra Sukkertoppen til Narsak
 opmaalt 1885 af
 Premierlieutenant i Marinen J.A.D. Jensen.
 Udsted. ——— Beboet Plads. ———
 Højderne ere angivne i Fod.

Th. Bergh's lith. Inst.

Pleje. Den 7de Maj Kl. 9^{1/2} F. M. paa 58° N. B. og 24° V. L. sænkedes Liget i Havet med de til Søs brugelige Ceremonier.

Ved dette Dødsfald berøvedes der de grønlandske Under-søgelser fremragende Kræfter, og Savnet var først og fremmest føleligt for vor Expedition, der nu maatte undvære det fortrinlige Kjendskab til grønlandske Mineralier og andre geologiske Forhold, som den Afdøde efter langt og flittigt Studium havde erhvervet sig. Dernæst var Savnet særdeles føleligt for min Ledsager og mig personligt; thi vi skulde nu fortsætte Rejsen paa Søen og i Grønland uden ham, i hvem vi i den korte Tid, det forundtes os at leve sammen med ham, havde lært at skatte en elskværdig og trofast Rejsefælle, som nærrede en brændende Interesse for den Gjerning, til hvilken han i lang Tid havde uddannet sig, og hvis Virksomhed nu saa brat afsluttedes, netop som han var ved at se sit længe nærrede Ønske, at foretage en Rejse i Grønland, gaa i Opfyldelse.

Efter Begravelses-Ceremonien bedredes Vejret snart. Friske, østlige Vinde fjernede os hurtigt fra den Egn, der havde været Skuepladsen for denne sørgelige Begivenhed, og efter faa Dages Forløb vare vi ved Opgangen til Davis-Strædet. Her fik vi dog Modvind, der foraarsagede, at vor Rejse op igjennem Strædet kom til at vare lige saa længe, som Rejsen fra Kjøbenhavn til Cap Farvel. Af Storis saae vi kun enkelte spredte Strimler, men Isfjelde vare tilstede i stor Mængde. Den 20de Maj om E. M. havde vi ud for Ivigtut Samkvem med Kryolithfareren «John Franklin», der skulde til Europa. Vi medgave Post til Hjemmet og erfarede af ham, at Briggen «Elna» var forlist paa Rejsen til Ivigtut.

Den 29de Maj ankom vi endelig til vort Bestemmelsessted, Holstensborg, efter en Rejse paa næsten 6 Uger, hvilket ifølge Rink¹⁾ svarer omtrent til Middellængden af de Rejser, der udføres af den Kgl. grønlandske Handels slettere Sejlere.

¹⁾ Rink. Grønland II. S. 399.

Holstensborg, den nordligste Koloni i Sydgrønlands Inspektorat, blev i sin Tid nærmest anlagt for Hvalfangstens Skyld, men da denne i de sidste Aar ikke har givet noget Udbytte, har Kolonien derved tabt næsten hele sin Betydning. Befolkningen staar da ogsaa i økonomisk Henseende paa et meget lavt Standpunkt, om jeg end troer, at der er adskillige dygtige Fangere, eller at der i alt Fald hos mange er Betingelser tilstede for, at de kunde blive det. Det forekommer mig ogsaa, at de fleste Indfødte i denne Koloni ere i højere Grad end andre Egenes Grønlandere i Besiddelse af Selvstændighedsfølelse, der ofte er Tegn paa Dygtighed, og i hvert Tilfælde maa kunne gjøres frugtbringende, hvis den ledes i den rigtige Retning. En medvirkende Aarsag til deres økonomiske Forfald, troer jeg, maa søges i de hyppige Besøg af amerikanske Fiskere, hvis demoraliserende Indflydelse ikke kan undervurderes. Den grønlandske Befolkning, og særlig den i Holstensborg, synes ogsaa for lang Tid siden at have voldt Missionen og den grønlandske Handel meget Bryderi. Et Vidnesbyrd herom haves i adskillige Udtalelser af Vice-Provst i Grønland Thorhallesen, som bl. A. i en Indberetning til Missions-Collegiet om en Inspektionsrejse i Grønland udtaler sig saaledes¹⁾.

«Den Sygdom, som gik langs Landet 1773, har her (Holstensborg) meget formindsket Indbyggernes Tal, idet den bortrykkede den største Del af de bedste Fangere, som vare baade bedst øvede og de dristigste ved Hvalfangsten. Ved Hvalfangsten selv er og en Del omkomne. Beboerne ere for en stor Del omfarende Grønlandere, som i Haab om lykkelig Hvalfangst have ladet sig overtale til eller ere faldne paa at standse her for en Tid, hvorover, naar Hvalfangsten i nogle Aar slaar fejl, de faa Lyst til at flytte andet Steds hen, helst til Disco-Bugten, hvor de have nogen Slægt. De ere ellers, ligesom deres nordligere Landsmænd, meget stivsindede og altsaa vanskelige at overtale til at blive der, naar de ikke selv ville — — — — saå er

¹⁾ Egil Thorhallesen. Beskrivelse over Missionen i Grønlands søndre Distrikt 1774—75 (Ny Kgl. Samling. 4°. Nr. 1973).

man nødt til saavel ved Handelen som ved Missionen af føje dem i adskilligt, som man ellers ikke gjorde, saavel med Credit som med Hjælp i Trangs Tider.»

Endvidere: «I forrige Tider have de boet adspredte som paa andre Steder. — — — Derimod er det ondt for den øvrige Fangst, thi ligesom Erfaringen viser, at flere Hvaler ere blevne fangede af Grønlænderne, siden de bleve samlede, saa viser samme og, at Grønlændernes Levemaade ikke har været nær saa jævn siden den Tid som forhen; dem mangler idelig Skind til Klæder, som skulle forhverves ved Sælfangsten, og denne fordrer, at de ere spredte. Derfor, om Grønlænderne skulde igjen fordeles, lider baade Hvalfangsten og Missionen, men blive de samlede, maa de hjælpes med Skind til Klæder og Føde i trange Tider».

Og endelig: «Missionærerne maa iblandt taale Uordener og tør ikke begegne dem uden med Lemfældighed, som dog undertiden maa have sin Undtagelse: Kjøbmanden nødes til at borge dem og holde dem bestandig i Gjæld, hvilket strider imod hans Fordel; dør de, saa faar han intet».

Disse og lignende af Thorhallesens Bemærkninger om andre Egne og andre Forhold i Grønland kunne i mange Henseender anvendes den Dag i Dag og vidne om, at man bestandig har havt Grund til Klage over meget deroppe; men jeg troer rigtignok, at de mange Udtalelser over Grønlændernes Tilbagegang i den senere Tid i mange Retninger ere overdrevne og dikterede af Vrangsyn paa Grønlænderne, hvis Natur og Erhverv taaler, ja maaske endog fordrer ganske andre haarde Livsvilkaar end dem, vi kunne finde os i.

Tilrods for den noget langvarige Overrejse ankom vi mere end tidsnok til Holstensborg; thi Vinteren havde været ualmindeelig streng. Saagodtsom hele Landet var endnu dækket med et tykt Lag Sne, og en massiv, favntyk «Iskant» fulgte overalt Kystlinien i alle dens Krumninger. Vore forberedende Arbejder og Excursioner i Omegnen, ved hvilke vi maatte benytte Skier, besværliggjordes herved meget, og et Forsøg paa at bestige det

bekjendte Fjeld, Kjærtingehættén (2470')¹⁾, $\frac{1}{2}$ Mil Øst for Kolonien, maatte paa Grund af Sne og Ishindringer opgives, da vi vare 400 Fod fra dets højeste Top.

Efterat de nødvendige Maalinger i Koloniens Nærhed vare tilendebragte, og den til vor Rejse bestemte Konebaad var sat i brugbar Stand, forlode vi Holstensborg den 8de Juni. Formaalet for det første Afsnit af vor Rejse var at undersøge Fjordene **Amerdlok** og **Ikertok**, som ved et smalt Stræde, ved hvilket Udstedet Sarfanguaq er beliggende, staa i Forbindelse med hinanden. Amerdlok-Fjordens nordre Side optages af flere høje Bjergkjæder; disse ere adskilte ved Dale med rigelig Vegetation, ad hvilke der er Adgang til Jagtdistrikterne omkring de nordligere Fjorde. Fra en af de højeste Tinder, Augpalartorsuaq (2900'), som vi bestege den 13de Juni paa vor Rejse ud af Fjorden, havde vi et fortrinligt Overblik over hele Fjorden tilligemed den ud for Kysten liggende Skjærgaard. Den store Ø, der begrænder Fjorden mod Syd, og som adskiller den fra Ikertok-Fjorden, er lavere med Fjelde indtil 1300'. Bjergarten er afvexlende Gnejs, meget ofte stærkt glimmerholdig, og Granit, der indeholder megen Magnetjærnsten. Gnejslag, der ere meget forvitrede, og som derved have faaet en rød Overflade, have en stor Udbredelse i hele Egnen.

Den 11te Juni kom vi til **Sarfanguak**. Det herværende Handels-Etablisement bestyredes af en Grønlænder, som ejede et prægtigt Spand Slædehunde; men hverken disse eller de faa Slædehunde, der findes ved Holstensborg, anvendes til Vinterfangsten paa Isen og have saaledes kun Interesse derved, at de ere de sydligst forekommende Slædehunde i Vest-Grønland.

Amerdlok-Fjorden har altid været bekjendt for sine udmærkede Angmagsætter (*Mallotus arcticus* Fbr.), som udgjør et af Grønlændernes vigtigste Næringsmidler. Sarfanguaq afgiver et af de bedste Fangststeder for disse Fisk, og Pladsen var derfor

¹⁾ Se den perspektiviske Tegning i «Meddelelser om Grønland» II, Tav. VIII.

nu, da Fangsten var begyndt, beboet af mange Grønlændere fra Holstensborg, der havde opslaaet deres Telte rundt omkring Bygden. Skarer af utallige Tatteratter (*Rissa tridactyla* Lin.) søge dette Sted for at fiske i det rørte Vand, som den stærke Strøm i det smalle Stræde fremkalder. Ved et Lodskud, som vi lejlighedsvis toge Syd for Sarfanguak, omtrent midt i Ikertok-Fjorden, fandt vi Dybden at være 145 Favne.

Fra Fjeldene ved Sarfanguak gjorde vi den mindre behagelige Opdagelse, at hele den indre Del af Ikertok-Fjorden endnu var belagt med Vinteris. Vi maatte da opsætte Undersøgelserne af denne Fjord til en senere Tid og vendte derfor atter Stævnen imod Vest følgende Nordsiden af Amerdlok-Fjorden. Det var mig paafaldende paa denne Kyststrækning at se Strøm-Ænder (*Clau-gula histrionica* Lin.), grønlandsk: Tornaviarsuk, i større Mængde, end jeg mindes at have seet dem noget andet Sted i Grønland. Den 17de Juni satte vi fra Udstedet Kerortusok tværs over Fjorden og sloge Telt ved **Nepisat-Sundet**, hvor der tidligere har været drevet megen Hvalfangst saavel af Danske som af Hol-lændere. Allerede 1724 blev her paa Hans Egedes Foran-staltning oprettet et Hvalfanger-Etablissement. Den Ø, som begrænder Sundets Vestsida, fremviser derfor ogsaa talrige Rudera som Minde om denne fordums Vindskibelighed. Paa Øens SO.-Side, 150 Skridt fra Stranden, findes saaledes en c. 2½ Fod høj Grundmur af et Hus, der er 108 Fod langt og 36 Fod bredt; i Muren, som er dannet af Sten og er 4½ Fod tyk, sees intet Bindemiddel, men midt i Bygningen fandtes en Del Kalk. Af et gammelt Kaart over Nepisat, der opbevares paa Søkaart-Arkivet, sees det, at Beliggenheden af denne Ruin stemmer med Beliggenheden af et Proviantmagasin.

Indtil den tiltagende Foraarsvarme havde optøet Isen, der endnu dækkede det Indre af de fleste Fjorde, opmaalte og undersøgte vi i nogle Dage Kystlandet med den udenfor liggende Skjærgaard. Alle dens utallige Øer og Smaaskjær saavel som Kystfjeldene vidne om Virkningerne af et tidligere Is-

dække ved deres afglattede og afrundede Former. Intetsteds træder dette dog maaske saa tydeligt frem som ved Foden af Kingak, et kjendeligt Forbjerg, Syd for Indløbet til Fjorden Kangerdluarsuk, hvis yderste Tinde (2080') vi bestege. Tiltrods for øjensynlige Beviser paa Tilstedeværelsen af et tidligere Isdække i hele det af os i Aar berejste Distrikt sees de almindelige saa karakteristiske Isskurer her kun meget sjældent, hvilket rimeligvis skyldes en Forvitring af Overfladen, medens man oftere seer lange, ofte indtil flere Fod brede For-dybninger i Fjeldenes Overflade.

Den 20de Juni roede vi ind i Fjorden **Itivdlek** efter et kort Ophold ved et lille Udsted af samme Navn, beliggende paa en Ø, Nord for Fjordens Munding. Vor første Udflugt ved denne Fjord gjaldt et Fjeld, Kakatokak (henved en Mils Vej Nord for Fjorden), som paa Grund af sin betydelige Højde, 4650 Fod, er synlig i hele Egnen Nord derfor. Fra Fjeldets Top havde vi da ogsaa en fortræffelig Udsigt saavel over Landet helt ind til Indlandsisen, som over Fjordene og Øerne mod Vest; men en frisk Vind, der hvirvlede den paa Toppen liggende Sne op i tætte Skyer, forhindrede desværre Brugen af Instrumenter, og med halvvejs uforrettet Sag maatte vi derfor begive os tilbage til vore Telte ved Fjorden efter en møjsommelig Vandring ad uvejsomme Fjeldsider og udstrakte Snemarker.

Ved den inderste Ende er Itivdlek kun adskilt fra den sydligere store Fjord, Kangerdlugsuak eller S. Strømfjord, ved en lav Landstrimmel med flere smaa Søer, og denne danner et bekvemt Overbærersted for Grønlænderne, der rejse fra Strømfjordens indre Del til Egnen omkring Holstensborg.

Itivdlek-Fjorden er indesluttet af høje Fjelde, og Syd for Fjorden dækkes Højlandet (c. 5000') af en stor lokal Bræ, der sender flere Afløbere ned til Fjorden ad Dalstrøgene imellem Fjeldtinderne. Forøvrigt frembyder Fjorden ingen Mærkeligheder, dog skal jeg, forinden jeg forlader den, fremdrage et Moment, der forekommer mig at have en Del Interesse, da det kan bi-

drage til at kaste Lys over de første af Danske udførte Expeditioner, hvis Maal var at opsøge de gamle Nordbo-Kolonier i Grønland.

Som bekjendt udsendte Christian IV i Maj 1605 under John Cunninghams Kommando en Expedition til Grønlands Gjenopdagelse. Expeditionen bestod af Skibene «Trost», «Løven» og en Jagt «Katten», der kommanderedes henholdsvis af Cunningham, Godske Lindenow og John Knight. Med Trost fulgte desuden James Hall, der rimeligvis tidligere havde gjæstet disse Egne under Davis, og som saavel paa denne som paa de senere Rejser sikkert har havt størst Indflydelse paa Navigeringen. Efterat de havde naaet Davis-Strædet, skilte Løven sig fra sine Ledsagere og landede i Egnen omkring det nuværende Fiskernæs (63° B.), medens Trost og Katten fortsatte Rejsen mod Nord. Den 12te Juni fik de Landet i Sigte. «Det var højt og bjergrigt; paa Toppen af Fjeldene laa der endnu overalt Sne, men Kysten var aldeles fri for Is. Da de nærmede sig Landet, saae de et meget iøjnefaldende Fjeld blandt alle de øvrige, hvilket Hall gav Navn af Mount Cunningham. Kysten, der laa imellem to Forbjerge, af hvilke de efter den regjerende Dronning kaldte det sydligere Dronning Annas Cap og det nordligere efter Enkedronningen: Dronning Sophias Cap, strakte sig saa temmelig i Nord og Syd. Efterat have sejlet imellem nogle Øer, kom de paa Sydsiden af Mount Cunningham ind i en Fjord med høje og stejle Fjelde paa begge Bredder, hvilken de gav Navn af Kong Christians Fjord. Denne havde saa overordentlig dybt Vand, at de maatte sejle 6 à 7 engelske Sæmil op i den, inden Skibene omsider paa 16 Favnes Dybde kunde finde Ankergrund»¹⁾. Den 13de observerede Hall Bredden, hvilken han fandt at være 66° 25' for Skibenes Ankerplads og 66° 30' for Munden af Fjorden.

Medens Trost nu forblev i Kong Christians Fjord, gik

¹⁾ Grønlands historiske Mindesmærker III, Side 676.

Hall ombord i Jagten for med den at undersøge Kysten længere imod Nord. Paa denne Udflugt kom Jagten den 19de ind i en Havn paa Sydsiden af Mount Cunningham, hvilken han paa Grund af dens Fortrinlighed gav Navn af Danmarks Havn. Han fortsatte derpaa Rejsen lige til den 69de Bredegrad og vendte den 7de Juli tilbage til Kong Christians Fjord, hvor han efter nogen Søgen fandt «Trost» liggende for Anker i et Sund, der fik Navn af Trost's Sund.

Saa vel «Grønlands historiske Mindesmærker»¹⁾ som adskillige Kaart henlægge disse Lokaliteter til Holstensborgs nærmeste Omegn, idet Mount Cunningham skal være identisk med Kjørtingehættan, Kong Christians Fjord med Amerdlok, og Danmarks Havn med Holstensborg. Imod denne Fortolkning kan paa Forhaand gjøres den Indvending, at Holstensborgs Brede er betydelig større end de Breder, som angives for Kong Christians Fjord. Bredden for den første Ankerplads i Fjorden er som opført hos Purchas²⁾ 66° 25' og for Mundingen 66° 30', medens Holstensborgs Brede er 66° 56'. Vil man nu end indvende, at man med Datidens Hjælpemidler ikke formaaede at bestemme Bredden nøjagtig, saa forekommer denne Fejl mig dog at være temmelig stor, og det Rimeligste er da at undersøge, om der paa den angivne Brede ikke skulde findes Lokaliteter, der bedre stemme med de hos Purchas beskrevne Forhold, og efter de af mig foretagne Undersøgelser i disse Egne troer jeg med temmelig stor Sikkerhed at kunne besvare dette med Ja. Itivdlek-Fjorden ligger paa det Nærmeste paa den Brede, der angives for Kong Christians Fjord; den er paa begge Sider omgivet af høje, stejle Fjelde, medens Amerdlokfjordens sydlige Bred dannes af den store, forholdsvis lave og let tilgængelige Ø, paa hvis østlige Spids Udstedet Sarfanguaq er beliggende, medens derimod kun Nordsiden er opfyldt af høje, stejle Fjelde. Ved

¹⁾ Bd. III, Side 676. Anm. 1—4.

²⁾ Purchas His Pilgrimes. 1625. Vol. 3 S. 817.

Mundingen af Amerdlok-Fjorden ligger ganske vist et løjnefaldende Fjeld, Kjærtingehætten (2470'), men det samme er Tilfælde ved Itivdek. Yderst paa dennes nordre Bred hæver sig et meget karakteristisk Fjeld Kakatsiak (3250')¹⁾, der strax tildrager sig Opmærksomheden. At man ved Mount Cunningham har tænkt paa Kjærtingehætten er let forklarligt derved, at de Danske i Grønland tidligere kun fortrinsvis have kjendt de Lokalteter, der sees fra Kolonisternes Vinduer eller ligge nær ved de almindelige Rejserouter. I den her fremsatte Formodning er jeg i høj Grad bleven bestyrket ved at stifte Bekjendtskab med et Manuskript med 4 Kaart af James Hall²⁾, som angaar den Rejse, han ledede i 1605, og paa hvilket Cl. R. Markham har henledet Opmærksomheden³⁾. Først efterat Undersøgelsen af den i 1884 berejste Egn var afsluttet, er en Kopi af det omtalte Manuskript med Kaartene kommen mig for Øje, og jeg beklager meget, at jeg ikke har seet det, før jeg tiltraadte min Rejse; thi derved vilde jeg være bleven ledet til at underkaste Itivdek-Fjorden en meget grundigere Undersøgelse, end der nu var Anledning til.

Ved at sammenholde Kaartet over Kong Christians Fjord med det af mig udarbejdede Kaart over Itivdek-Fjorden, vil man strax lægge Mærke til store Overensstemmelser. Af disse vil jeg særlig henlede Opmærksomheden paa Fjordens Form, der inderst afsluttes med en svag Bøjning mod Syd, dernæst den store Bugt med nordostlig Retning paa Nordsiden, de smaa Bugter, betegnede med b og c paa Sydsiden, det stærke Fremspring med den store Bugt Vest for samme, lige overfor Mount Cunningham; endvidere den lange, smalle, karakteristiske Ø paa

¹⁾ Ejendommeligt er det, at de af Grønlands Fjelde, der bære Navnet Kakatsiak, i Reglen ere, om ikke overvættede høje, saa dog altid meget dominerende og løjnefaldende paa Grund af deres isolerede Beliggenhed. Ved Opmaalingerne har jeg altid paa Forhaand havt min Opmærksomhed henvendt paa saadanne Fjelde som udmærkede Stationer i Triangelnettet.

²⁾ Se »Meddelelser om Grønland» IX, Side 44.

³⁾ Hakluyt Society, 1881. S. XXI.

Sydsiden, adskilt fra Fastlandet ved et smalt Stræde, og endelig den lille Ø (e) «Trost Island» ved Fjordens Munding. Alle de her paapegede Kjendemærker for Fjorden vil man med forbausende Nøjagtighed gjenfinde ved Itivdlek-Fjorden. Karakteristisk er det bl. A., at en saa lille Ø som «Trost Island» har faaet sit eget Navn her i en Egn, hvor der findes Hundreder af Øer, som kun ere skitserede paa Kaartet. Dette tyder paa, at der maa være et eller andet Ejendommeligt ved den. Dette er i Virkeligheden ogsaa Tilfældet med den lille Ø Kekertarsuatsiak, der har den tilsvarende Beliggenhed ved Itivdlek-Fjorden, idet den, om end kun nogle hundrede Fod høj, er synlig i lang Afstand, saavel Nord som Syd fra, paa Grund af sin isolerede Beliggenhed.

Af de andre paa Kaartene og i Beskrivelsen nævnte Lokalteter kan jeg med mit Kjendskab til den paagjældende Egn kun med Sikkerhed identificere nogle faa, deriblandt de to Forbjerge Queen Sophias Cape og Queen Anna Cape. I Beretningen hedder det om disse to Forbjerge: «Kysten selv, der laa imellem to Forbjerge, af hvilke de efter den regerende Dronning kaldte det sydligere: Dronning Annas Cap og det nordligere efter Enkedronningen: Dronning Sophias Cap, strakte sig saa temmelig i Nord og Syd». Paa tidligere Kaart er sidstnævnte ganske rigtig henlagt til Kangarsuk $67^{\circ} 5'$ B., medens Queen Annas Cap er henlagt til de før omtalte kjendelige Fjelde Kingak paa $66^{\circ} 38'$ B. Beskrivelsen af de to Forbjerges Beliggenhed er netop saa karakteristisk for denne Egn af Landet, at der ikke kan være Tvivl om, at det sydligste Cap Dronning Anna maa henføres til Vestpynten af Øen Sinnutak i S. Strømfjords Munding, hvilket ogsaa passer næsten nøjagtigt med den opgivne Brede (66°). I hvilken Del af Farvandet udenfor denne Kyststrækning man end befinder sig, ville de nævnte to Punkter overalt fremstille sig som de yderste, og da de begrænse den synlige Kystlinie, vil man uvilkaarlig betegne dem som Forbjerge. Ganske vist passer Breden ikke for Cap Dronning

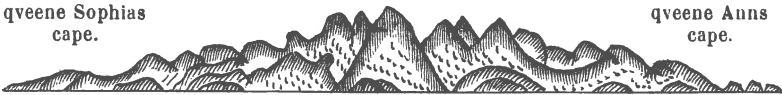

Sophia, der er angivet til $66^{\circ} 45'$ ¹⁾, da Kangarsuks Brede er, som anført, $67^{\circ} 4'$; men dette kan muligvis bero paa en Fejl i Manuskriptet, og naar man lægger Mærke til, hvorledes Forbjerget ligger i Forhold til Knights Islands, der umiskjendelig er identisk med Kagsit (Holstensborg Rev), kan man ikke være i Tvivl om, at det er Kangarsuk, der her er Tale om. Efter Ramels Fjords Beliggenhed i Forhold til Knights Islands, maa den henføres enten til Amerdlok- eller Ikertok-Fjorden.

Til Støtte for, at Kong Christians Fjord bør henlægges til Itivdek-Fjorden, skal jeg til Slutning endnu henvise til en Manuskriptet ledsagende Landtoning (Fig. 1), der, om end i en sammentrængt Form, giver et fortrinligt Billede af denne Kyst-

Fig. 1.

mount Cunningham.

queene Sophias
cape.queene Anns
cape.

The shape and fashion of the land as it rise to us. Queene Anns cape bearing south $\frac{1}{2}$ point easterlye 9 leagues and Queene Sophias cape n e b n $\frac{1}{2}$ d pointe notherlye 8 legs (?). (Efter Halls Manuskript.)²⁾

linie. Det fremgaar af Toningen, at den er tegnet fra et Sted lidt Syd for Mundingen af Itivdek (Kong Christians Fjord). Fjeldene tilvenstre for Mount Cunningham (Kakatsiak) fremstille det høje Land Akugdleruak i Forbindelse med det bagved liggende Fjeld Kakatokak; den lavere Knold tilhøjre for Mount Cunningham kan passe til et Fjeld Nagtoralinguak paa Forlandet, Syd for Fjorden, og den mindre Knold foran maa da være det højeste Fjeld paa Øen Inugsugtusok, paa hvilket den bekendte Kjøbmand Anders Olsen har bygget en stor Varde, som endnu staar den Dag i Dag. Bagved disse to Knolde sees

¹⁾ Purchas His Pilgrimes. 1625. Vol. 3. S. 825.

²⁾ Misv. var dengang $12^{\circ} 15' V$. Purchas His Pilgrimes. 1625. Vol. 3. S. 815.

de høje, takkede Fjelde Tininilik, Kingartak o. a., der danne et vildt Alpelandskab Syd for Itivdlek-Fjordens ydre Del. Selv een af nogle meget karakteristiske, parabolske Dale, som findes her, sees tydeligt angivet paa Toningen.

Resultatet af ovenstaaende Udyikling bliver saaledes, at af Hall's Lokalteter i denne Egn af Grønland kunne følgende paa-vises saa godt som nøjagtigt:

Queene Ann's Cape 66°	=	Simiutak, Vest Pynt 66° 2' ¹⁾ ,
Trost Iland	=	Kekertarsuatsiak 66° 30',
King Christianus forde (Mun- dingen) 66° 30'	=	Itivdlek 66° 33',
Mount Cunningham	=	Kakatsiak 66° 35',
Henriik Romles (o: Henrik Ramel) ford 66° 35'	=	Ikertok 66° 45' (eller Amerdlok 66° 54'),
Knights Ilandis 66° 58'	=	Kagsit 66° 59',
Queene Sophias Cape 66° 45'	=	Kangarsuk 67° 4'.

Under vor Færden blandt denne Kyststræknings Yder-Oer havde vi vor Opmærksomhed henvendt paa at finde det Sted, hvor James Hall blev begravet af sine Folk i Aaret 1612, efterat være dræbt af de Indfødte; men vore Bestræbelser, der jo navnlig maatte støtte sig til en mulig i Befolkningen levende Tradition, kronedes ikke med Held; thi vi traf Ingen, som vidste noget om denne Begivenhed.

Efter denne lille Digression paa antikvarisk Gebet skal jeg atter optage Beretningen om vor Rejse. Da vi nu vare naaede

¹⁾ I •Meddelelser om Grønland• IX, Side 44 o. flg. har Assistent Steenstrup behandlet det samme Spørgsmaal og er kommen omtrent til det samme Resultat som jeg. Kun henlægger han Queene Ann's Cape til Fjeldet Kingatsiak paa 66° 10' B., men efter senere at have talt med ham om Sagen og udviklet mine Grunde, er han ogsaa kommen til det Resultat, at det omtalte Forbjerg bør henlægges til Simiutak. De øvrige af Steenstrups Udtalelser kan jeg, paa enkelte Undtagelser, nær vel billige i Mangel af bedre, dog savnes der saavel i Beskrivelserne om Hall's Rejser, som i Kaartene, tilstrækkelige Indicier til, at jeg tør indlade mig paa at paa-vise disse Lokalteter med samme Sikkerhed som de ovenanførte.

til Slutningen af Juni, kunde det ventes, at vi i Bunden af den dybe **Ikertok**-Fjord ikke længere vilde træffe nogen Ishindring, og vi satte derfor vor Cours Syd om den lange Ø, som indtager Sydsiden af Ikertok-Fjorden og passerede Østsiden af Øen gennem det smalle Stræde Ikerasarsuk, ved hvis Bredder sees en gammel Havstok, indeholdende saavel hele som rudimentære Bløddyrskaller i stor Mængde indtil en Højde af c. 25 Fod.

Inspektør Levinsen har havt den Godhed at undersøge de hjembragte Skaller, der ere tagne $\frac{1}{2}$ Fod under Havstokkens Overflade, og har deriblandt fundet følgende Arter:

Balanus porcatus? da Costa.

— *sp.*

Littorina obtusata L.

— *rudis* Maton.

Rissoa saxatilis Møll.

— *castanea* Møll.

Trophon clathratus L.

Tectura rubella Fabr.

Mya truncata L.

Saxicava pholadis L.

Macoma calcarea Chemn.

Cyamium minutum Fabr.

Cardium ciliatum Fabr.

Leda minuta Müll.

Crenella decussata Mont.

Mytilus edulis L.

Limatula sulculus (Leach) Lovén.

Pecten islandicus Müll.

Anomia ephippium L.

Toxopneustes drøbachiensis Müll.

Cellaria borealis (Busk).

Vor første Udflugt i Ikertok-Fjorden gjaldt dennes nordligste Arm **Maligiak**, hvis inderste Del er lav og lerfyldt og som derfor kun kan befares ved Højvande. Fjordarmen fortsættes i en

bred Dal, ad hvilken en vandrig Elv — Afløbet fra den store Sø Tasersuak — flyder i talrige Bugtninger, idet den skærer sig dybt ned i den udstrakte, næsten plane Terrasse, som danner Dalens Bund (Tav. VI. Fig. 1). Elven er sejlbær paa hele Strækningen til Tasersuak, kun er der et Sted, hvor den har saa stærkt et Fald, at Konebaaden og Bagagen her maa bæres over Land til det roligere Vand ovenfor Faldet. Dette Sted, Itivnek kaldet, har i umindelige Tider været Samlingsplads for talrige Grønlændere, som opholde sig paa dette Sted en Del af Sommeren for Laxefangstens Skyld, der her giver et stort Udbytte. Itivnek er endvidere Udgangspunkt for Renjægerne, der i Kajaker og Konebaade drage længere ind i Landet ad Elven og Søerne. Fjorden udenfor er rig paa Fisk og Sæler, og denne Egn byder saaledes rigelig Næring; det er derfor rimeligt nok, at Nordboerne her kunne have haft enkelte Bopæle, saa meget mere som den store Slette maa have kunnet yde tilstrækkeligt Græs til Faare- eller Gedehold. Det berettes da ogsaa, at man tidligere har kjendt nordiske Rudera paa dette Sted¹⁾, og Befolkningen ved Ikertoks beboede Pladser vidste ogsaa at berette derom; enkelte mente endog at kunne paavise Stedet, men da det kom til Stykket, maatte de give fortabt, og vor Søgen bragte heller intet Resultat; det er saaledes sandsynligt, at de nordligste paaviselige Spor af vore Forfædres Bopæle i Grønland nu for stedse ere udslittede. Ifølge Grønlændernes bestemte Udsagn skulle de have ligget Nord for Elven ved dennes Udløb i Fjorden, men her var, som sagt, Intet at opdage.

Med forholdsvis ringe Besvær roede vi imod den stærke Strøm op ad Elven til Itivnek, og vilde, efterat have baaret Baad og Bagage over Land, have fortsat Rejsen videre ind i Tasersuak; men det viste sig snart, at denne endnu var belagt med Is (den 1ste Juli), som umuliggjorde en yderligere Frem-

---

¹⁾ Grønlands historiske Mindesmærker III, S. 842, og Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed II S. 334—335.

1. Itivnek-Dalens yderste Del.
(Efter Photographi af H. Topsoe.)

2. Elven og Lerbanker i Majorkak-Dalen, set fra Sisorartut.
(Efter Photographi af Jensen.)

trængen ad denne Vej. Vi lagde da op og besluttede at drage videre til Fods imod Øst for at naa et højt Fjeld Pingo (4220') paa Nordsiden af Tasersuak, hvorfra vide Strækninger af Landet maatte kunne oversees.

Paa Sletten, ad hvilken vi vandrede, sees talrige hvide Partier blottede for Vegetation, som hidrører fra et alkalisk Stof, der er udkrystalliseret i saa tynde Lag paa Jordens Overflade, at man vanskeligt kan skrabe det af med en Kniv uden at faa Ler med. Assistent K. Rørdam har senere underkastet de af os medbragte Prøver af dette Stof en kvalitativ Analyse og givet følgende Meddelelse derom:

«Det vandige Udtræk af Stoffet reagerer neutralt.

Stoffet smager tydelig saltagtigt og er tildels opløseligt i Vand. Det er opløseligt i fortyndet Saltsyre, efterladende en lille Rest af sandet Ler¹⁾.

Den kvantitative Analyse gav følgende Resultat:

Jerntveilte	} smaa Mængder,	Kulsyre (lidet),
Lerjord ¹⁾		Svovlsyre,
Kalk		Saltsyre.
Magnesia	} betydelige Mængder,	
Natron		
Kali		

Efter Stoffets Reaktioner at dømme maa det erklæres i Hovedsagen at være en Blanding af Klornatrium og basisk, svovlsur og kulsur Magnesia (indeholdende smaa Mængder Jernilte, Lerjord¹⁾, Kalk og Kali).²⁾

Tilstedeværelsen af det omtalte Stof turde vel tilskrives de samme Aarsager som dem, der have været raadende ved Dannelsen af de senere omtalte Saltvandssøer omkring Søndre Strømfjords indre Del. En af disse Søer ligger kun 12 Mile

¹⁾ Formentlig Partikler af den lerrige Terrasse, paa hvilket Stoffet findes udkrystalliseret.

Forf. Anm.

²⁾ Se endvidere Side 61.

fra den her omtalte Egn, om end den bekvemmeste Vej dertil er en ganske anden.

Efter et Par Dages Vandring naaede vi Toppen af Pingo (bet. Maagetue) (4220'), hvis øverste Kegle bestaar af løstliggende flade Gnejs-Skærver, dannede ved Forvitring. Sne fandtes ikke længer paa Toppen af dette Fjeld, men Vegetationen var naturligvis yderst sparsom. Paa Sydsiden, hvor vi foretog Bestigningen, saaes dog Dværgbirken til en Højde af c. 2700' o. H.

Da Pingo er betydelig højere end sine Omgivelser, har man herfra en vid Udsigt. Mod Vest sees Davis-Strædet med Kystens Skjærgaard, og imod Øst Indlandsisen ved det Indre af S. Strømfjord med de Nunataker, som vi senere paa Sommeren stiftede nærmere Bekjendtskab med. Imod Nord saae vi de høje Fjelde omkring Isortok, og det Indre af denne Fjord med tilhørende Elv iagttoges i Landskabet som en mægtig, støvindhyllet Hulvej, der strakte sig i en stor Bue lige ind til Indlandsisens Rand¹⁾. Man kan ikke vel tænke sig noget Standpunkt, hvorfra Landets orografiske Forhold i store Træk bedre kunde iagttages end fra det, hvorpaa vi befandt os. Medens det vide Dalstrøg Øst og Vest for os præsenterede sig som en lang, lige Gade, ad hvilken Blikket kunde følge Søernes og Elvenes talrige Bugtninger og Forgreninger, vare alle Dalene Syd og Nord for os skjulte af parallele i ONO.—VSV. løbende Bjergkjæder, som navnlig mod Syd optraadte med en saadan Regelmæssighed, at Landskabet fra vort Standpunkt lignede en uhyre, snedækt Pløjemark seet tværs paa Furerne.

Jeg har alt ved tidligere Lejligheder²⁾ gjort opmærksom paa de modsatte Vejrforhold, som kunne herske paa nærliggende Steder i Grønland. Dette havde vi ogsaa Lejlighed til at iagttage ved vort Besøg paa Pingo. Medens vi befandt os paa

¹⁾ Meddelelser om Grønland II, S. 129.

²⁾ Smstds. I, S. 40.

Toppen af Fjeldet, blæste en frisk vestlig Vind med klar Luft. Kun enkelte tætte Skymasser tilkjendegave langt under os i Dalens Bund, at Vejrforholdene der vare noget anderledes, og vi erfarede da ogsaa, da vi den følgende Dag kom tilbage til vor Konebaad, at de samtidig havde havt stærk Regn ved meget haard østlig Storm, som havde væltet et af vore Telte.

Ved Niakornarsuak i Nærheden af det Sted, hvor Maligiak gjør en stærk Bøjning, findes et Par større aabne Klippehuler, som efter Formen nærmest synes at maatte henregnes til Jættegryder. Den største af dem ligger omtrent 20 Fod over Vandet og har en Aabning ud imod Søen 16' vid ved Bunden, medens dens Højde er 25'. Paa Hulens Grundflade, som er horizontal og bevoxet med højt Græs, maalttes den største Diameter 25 Fod. Paa Væggen, der paa et Sted er vertikal, men forøvrigt hvælvet fra Grunden op til Aabningens Overkant, var afsat et lignende alkalisk Stof, som det, der fandtes ved Itivnek. Den anden Hule, der har mindre Dimensioner, ligger med Bunden i Højde med Højvands-Mærket, men har iøvrigt et lignende Udseende, som den her beskrevne.

Efterat have forladt Maligiak berejste vi Ikertoks sydligste Arm **Avatdek**. Paa Nordsiden af denne Fjordarm findes en Vinterplads ved Navn Sakardlit. Vi talte her 5 Huse, men de vare tomme. Beboerne havde nemlig maattet forlade deres Hjem den foregaaende Vinter af Mangel paa Næringsmidler. Medens de fleste havde søgt Tilflugt ved Handelspladsen Sarfanguak, var en Familie (Mandens Navn var Carolus), tidlig paa Foraaret gaaet over den tillagte Fjord og havde derpaa begivet sig over Fjeldene imod Syd ned i Omegnen af Itivdek og S. Strømfjord. Skjæbnen havde været dem gunstig, thi det var lykkedes dem at fange nogle Sæler og skyde enkelte Rener. Da vi nogle Dage senere traf dem ved Fjordens sydlige Bred, hvor de havde installeret sig i et Par smaa improviserede Hytter, der netop vare store nok, til at en eller to Personer kunde ligge i dem, saae de nok saa veltilfredse ud, og gladere bleve

de naturligvis ved at modtage lidt Kaffe og Tobak, Luxusartikler, som i lang Tid havde været fremmede for dem.

Denne Families Handlemaade er et glædeligt, men desværre ogsaa sjeldent Exempel paa, at der dog endnu hos nogle Grønlændere findes saa megen Selvstændighedsfølelse, at de foretrakke under højst ublide Vilkaar at erhverve deres Føde selv, fremfor at kaste sig i Armene paa den grønlandske Handel, hvem de Fleste ellers betragte som deres selvskevne Fattigforsørger.

Vi havde nu berejst og opmaalt Kyststrækningen og Fjordene nærmest Syd for Holstensborg. Førend vi fortsatte vore Arbejder længere imod Syd, aflagde vi et Besøg i sidstnævnte Koloni, hvor vi vare saa heldige at træffe Orlogsskonnerten Fylla, Kapitajn Normann, som dette Aar var sendt til Vestgrønland for at kontrollere de amerikanske Fiskere og for i det Hele taget at vise Flaget og støtte Embedsmændenes Autoritet lige over for Grønlænderne, en Foranstaltning, som der nok kunde være Trang til, da det danske Orlogsflag ikke var blevet seet i disse Farvande siden 1859. Virkningen af Fylla's Besøg viste sig da ogsaa snart i forskellige Retninger. Før Ankomsten havde der blandt Befolkningen verseret forskellige fabelagtige Beretninger om Skibet, der skulde være saa stort, at det ikke skulde kunne løbe ind i Holstensborgs Havn. Da det i Virkeligheden knap er saa stort, som mangan en Hvalfanger, der af og til anløber Holstensborg og andre Kolonier, forringedes Folkenes Respekt betydeligt, ja gav dem endog Haab om, at det ikke skulde kunne udrette noget imod de amerikanske Fiskere, der ved Foræring og ved at smigre for deres Tilbøjelighed til Lediggang, Lystighed o. L., have forstaaet at sætte sig i Befolkningens, i alt Fald i Holstensborgernes Gunst. Den resolute Optræden, som Fyllas Chef ved flere Lejligheder lagde for Dagen lige overfor de amerikanske Fiskere, nedstemte dog snart Grønlændernes Forhaabninger. De fik mere Følelsen af, at de staa under den danske Stat og dennes

Embedsmænds Autoritet, om end en Understrøm af Uvillie af og til kunde fornemmes.

Den 15de Juli forlode vi atter Holstensborg og rejste direkte til Egnen Syd for Itivlek. Kysten fra denne Fjord ned til S. Strømfjord er forholdsvis lidet indskaaren. Med Undtagelse af Fjorden Kangerdluarsugsuak, som kun er 3 à 4 Mil dyb, og som i Naturskønhed overgaar enhver af de Fjorde, jeg har besøgt i Vestgrønland, Evighedsfjorden undtagen, findes her kun mindre Vige. Kystfjeldene danne et vildt, højt Bjergland, men foran dette ligger et bredt, lavt Underland, som længere imod Vest fortsættes i en Skjærgaard, «Grundene» kaldet, der fra Kysten strækker sig en Milsvej ud i Davis-Strædet. Da Vandet imellem Øerne er meget lavt, forandrer Skjærgaardens Udseende sig fra Time til Time, skiftende med Tidevandet, og kun Folk, som ere godt kjendte, kunne finde en Rende, dyb nok selv til en Konebaad. Kystens lave Forland gennemstrømmes af adskillige vandrige Elve, der have deres Udspring fra den før omtalte store Bræ, som dækker hele Højlandet mellem Itivlek og S. Strømfjord, og som ad brede paraboliske Dale imellem de høje Fjelde flyde ned imod Havet. Da disse Elve afgive nogle af Grønlands bedste Fangststeder for Laxørreder, opholde mange Folk fra Sukkertoppens Distrikt sig paa denne Kyst en lang Tid om Sommeren.

Medens almindelig graa Gnejs, Hornblendegnejs og Jerngnejs hidtil havde været næsten de eneste Bjergarter, begyndte Granit i Egnen omkring Kangerdluarsugsuak at blive mere fremtrædende, og dette Forhold var ogsaa tilstede i den ydre Del af Kangerdluarsuak (S. Strømfjord), omkring Evighedsfjorden og ned til Sukkertoppen. S. Strømfjords Munding har paa ældre Kaart været afsat c. 10' for nordlig. I Virkeligheden ligger den paa c. 60° B., hvorfra den i svage Bugtninger strækker sig 23 à 24 Mile imod Nordost til det Indre af Landet, og er saaledes en af Grønlands mægtigste Fjorde. I Modsætning til Nordre Strømfjord har den næsten ingen Forgreninger. Imidlertid

optager den dog et stort Fladerum, og den betydelige Vandmasse, som hver 6 Timer skal ud eller ind i Bassinet, frembringer da en voldsom Strøm i Fjordens Munding, der ved en stor Ø Simiutak (o: hvad der ligner en Prop) er delt i to forholdsvis snevre Løb. Om jeg end ikke har seet Strømmen her saa voldsom som i N. Strømfjords Munding¹⁾, naaer den til Gjen-gjæld langt højere op i Fjorden. Endnu 8 Mile fra Mundingen er den meget generende, og ved Kakatorsuak, 6¹/₂ Mil fra Mundingen og flere andre Steder, dannes farlige Malstrømme, der fordre den største Agtpaagivenhed fra Konebaadsførerens Side, for at der ikke skal afstedkommes Ulykker.

Ubehagelighederne førøges derved, at Kysten paa de fleste Steder i Fjordens ydre Del er utilgængelig, saa at man kun forholdsvis faa Steder kan lægge til Land. Det hændte os saaledes paa vor Rejse ud af Fjorden, at Strømmen skiftede, og Floden begyndte at sætte ind, da vi vare paa et Sted, hvor man ikke kunde komme i Land. Der var ikke Tale om at stævne Strømmen, og vi bleve uden Barmhjærtighed revne med denne ind i Fjorden; men under et stejlt Fjeld vare vi dog saa heldige at naa en lille Odde, næppe stor nok til at rejse vort Telt og hale Baaden paa Land. Opholdet her vilde ikke have været behageligt, hvis det skulde have varet i længere Tid; thi mægtige Klippeblokke, hvis friske, kantede Yderflader vidnede om, at det ikke var længe siden, de vare løsrevne og nedstyrtede fra den stejle Fjeldvæg tæt bagved, laa spredte til alle Sider omkring os. Vor Søvn forstyrredes dog ikke i mindste Maade. Fjeldet viste sig gjæstfrit imod de Rejsende, som havde viist det Tillid, og holdt sine truende Klippeblokke tilbage til en anden Lejlighed, naar de forhaabentlig ikke ville afstedkomme nogen Ulykke.

Medens den ydre Del af Fjorden er indesluttet af høje,

¹⁾ Meddelelser om Grønland II, S. 135.

stejle Fjelde, der paa Sydsiden afbrydes af Dale, ad hvilke talrige større og mindre Bræer skyde sig ned imod Vandet, forandrer Kystens Karakter sig fuldstændig, naar man kommer længere ind i Fjorden, idet man da atter er naaet ind i den Region, hvor Gnejs er mest fremtrædende, og hvor Virkningen af et nu forsvundet Isdække er mere synligt, da Fjeldene ere lavere og mere afrundede. Fra Serminguak og videre imod NO. træffes nemlig Fortsættelsen af det i det Forgaaende omtalte store Gnejsparti, der fra Mundingerne af Amerdlok-, Ikertok- og Itivdlek-Fjordene strækker sig helt ind til Indlandsisens Rand. Gnejslagenes Strygning er, paa en enkelt Undtagelse nær, enten SV.—NO. eller Vest—Øst, og Gnejsen er stærkt foldet, da Lagene snart have et nordligt, snart et sydligt Fald. Ved Kugsuak i S. Strømfjord, hvor en lille lerholdig Elv har sit Udløb, findes Vægsten i Forbindelse med Asbest, Talk og Straalsten saavel i løse Blokke i forskjellig Højde paa Fjeldskraaningerne som i den faste Klippe. Et Sted nær ved Kysten sees saaledes Asbest og smuk hvid Vægsten i umiddelbar Nærhed af en mørk Grønstengang, hvoraf der ved den ydre Del af Fjorden findes en stor Mængde, som næsten alle ere parallele med Fjordens Retning.

Ved omtrent $66\frac{1}{2}^{\circ}$ B. ved Itivdliuak, den smalle Landtunge som adskiller Fjorden Itivdleks Bund fra Søndre Strømfjord, begynder Landet at blive lavere, Konturerne blødere, og de bakkeliggende, lyngklædte Fjelde minde mange Steder mere om et jydsk Hede-Landskab end om Grønland. Som i alle dybere grønlandske Fjorde tiltager Vegetationen betydeligt, jo længere man fjerner sig fra Mundingen. Det er ikke alene Mængden af Arterne og af Planterne, der tiltager med Afstanden fra Fjordmundingen, nej, de enkelte Planter blive længere inde i Landet ogsaa langt kraftigere, end man nogensinde seer det ude ved Kysten. Af denne Grund forekommer det mig ikke at være tilstrækkeligt alene at angive Bredden for en Planter Frem-

komst i Grønland, da dette langtfra er oplysende nok. Afstanden fra Kysten, σ : fra et barskere Klima, er en Faktor, som spiller en langt større Rolle ved Bedømmelsen af de klimatiske eller lokale Forhold, under hvilke en given Plante formaar at leve og formere sig eller hvilken Grad af Udvikling den kan opnaa. Den sande Grændse for mangen Plantes Fremkomst vil i Almindelighed ikke falde sammen med Bredeparallelen, men snarere være en eller anden Kurve, som nogenlunde følger Retningen af Kysten, idet den dog fjerner sig mere og mere fra denne, jo nordligere den naaer.

Forøvrigt have naturligvis her, som overalt, de lokale Forhold en indgribende Betydning for Vegetationen; saaledes ville de Planter, der ere tagne paa de talrige Ruiner og Køkkenmøddinger af nordisk eller eskimoisk Oprindelse, kun afgive en meget vildledende Forestilling om den Grad af Udvikling, Planterne i Almindelighed kunne naa i den paagjældende Egn. Lignende, for Vegetationen gunstige Forhold yder Naturen ofte især inde i Fjordene. Enhver Kløft, der skjærmer for Vinden, og ethvert nok saa lidet Vandløb, naar dette ligger vel beskyttet, afgive Betingelser for en ofte forbausende frodig Vegetation.

Et ejendommeligt Forhold, som forøvrigt sees meget ofte i Grønland, er tilstede i den indre Del af S. Strømfjord, idet Fjeldskraaningerne ned imod Vandet ere gøldede paa Fjordens Nordside, altsaa den, som er mest solbeskinnet, medens den sydlige Bred, Skyggesiden, er iklædt et friskt Grønt. Grunden hertil er ganske simpelt den, at ethvert Vandløb paa den nordlige Breds Skraaninger tidligt om Foraaret bliver udtørret af Solens Straaler, som falde næsten lodret paa dem, medens den sydlige Kyst gjennestrømmes af talrige Elve.

Paa ældre Kaart sees i Egnen Nord for Strømfjordens indre Del anført «Vandløs Højslette». Denne Betegnelse er dog langtfra rigtig, da der netop findes talrige større og

mindre Søer i nogen Afstand fra Kysten, men ingen af disse har Afløb til Fjorden, i hvert Tilfælde ikke paa den Tid, da vi vare der. Det saae dog ud til, at nogle af dem kunde have Afløb tidligere paa Aaret, naar Vandstanden i Søerne er højere, saa at de Barrierer, der afdæmme dem imod Fjorden, ere overflydte.

Nogle af Søerne kunne imidlertid aldrig have Afløb, og denne Omstændighed har formodentlig været en medvirkende Aarsag til Dannelsen af en Saltvands-Sø, Tarajornitsok, $66^{\circ} 56' \text{ B.}$ og $50^{\circ} 53' \text{ Lgd.}$, der efter Aneroidmaalinger ligger c. 600 Fod over Havet og nogle Timers Vandring fra Fjorden. Søen, som i lang Afstand skjælnes sig ved sin lyse Farve fra de andre Søer der i Nærheden, er en god Fjerdingsvej lang og omgivet af Fjelde paa et Par hundrede Fods Højde over Søens Vandspejl. Vandplanter saaes ikke, lige saa lidt som der paa dens sandede Bred fandtes nogen Vegetation; derimod indsamledes en Del opskyllede Snegle.

Assistent K. Rørdam, som efter Hjemkomsten har undersøgt en medbragt Vandprøve fra denne Sø, giver derom følgende Beskrivelse:

«Vandet reagerer tydelig alkalisk, navnlig efter Kogning. Det viste sig at indeholde Klorbrinte, Svovlsyre, Kulsyre, Magnesia, Kali og Natron, men hverken Kalk, Jern eller Fosforsyre. Vægtfylden fandtes ved 18° at være 1,00433 ved at veje 100^{cc}. Alle Stofferne bleve bestemte kvantitativt, men da hele den Mængde Vædske, der stod til min Raadighed, kun beløb sig til $\frac{1}{2}$ Liter, ere Resultaterne naturligvis kun tilnærmede. Til Sammenligning anføres Analyser af Vand fra Søndersø ved Kjøbenhavn og fra Davis-Strædet to Mil Vest for Godhavn¹⁾. Tallene i omstaaende Tabel ere beregnede for 10000 Dele Vand.

¹⁾ Forchhammer: «Søvandets Bestanddele», pag. XIV.

	Søndersø.	Davis-Strædet.	Tarajornitsok.
<i>Cl</i>	0,18	184,01	9,08
<i>SO₃</i>	0,28	22,55	0,76
<i>CO₂</i>	0,46	"	7,21
<i>MgO</i>	0,07	20,08	5,10
<i>CaO</i>	0,73	4,55	"
<i>Na₂O</i>	"	105,02	11,11
<i>K₂O</i>	"	3,12	0,79
Total Saltmængde	2,62	334,46	34,00

Den omhandlede Saltsøs Forskjellighed baade fra fersk og salt Vand træder end tydeligere frem, naar man beregner Stoffernes indbyrdes Forholdstal (jfr. Forchhammer «Søvandets Bestanddele», S. 33), idet Kloret sættes = 100.

	Søndersø	Davis-Strædet.	Tarajornitsok.
<i>SO₃ : Cl</i>	156	12	8
<i>MgO : Cl</i>	39	11	56
<i>CaO : Cl</i>	406	2,5	0
<i>Na₂O : Cl</i>	"	57	123
<i>K₂O : Cl</i>	"	2	9
Total Saltmængde: <i>Cl</i>	1446	181	377

Nogle af disse Tal tildrage sig særlig Opmærksomhed; sammenlignes nemlig Forholdstallene for Magnesia i Havvandet og i Saltsøen, sees der at være en relativ Magnesiømængde i Saltsøen, som er 5 Gange saa stor som Magnesiømængden i Havet; Kalimængden i Saltsøen er ligeledes 5—6 Gange saa stor som Kalimængden i Havet. Dette viser tydeligt, at Saltsøen ikke skylder Havet sit Saltindhold, men det maa være fremkommet ved Udvaskning af kali- og magnesiholdige Bjergarter, rimeligvis ved Regnens Indflydelse, da Søen ikke har noget Afløb, altsaa heller ikke kan næres af nogen undersøisk Kilde. En saadan Udvaskning foregaar stadig endnu, hvilket kan bevises ved Undersøgelsen af

nogle Efflorescenser fra de store Lersletter ved Itivnek¹⁾ og ved den store Elv, som har sit Udløb i S. Strømfjords nordre Arm. Premierlieutenant Jensen medbragte en Del saadanne Salte, som alle i kvalitativ Henseende viste sig at staa nærved de her angivne Bestanddele i Saltsøen. Et Par af disse Saltprøver bleve ogsaa kvantitativt undersøgte, uden at det dog kan paastaas, at der derved er vundet synderlig mere end ved den kvalitative Undersøgelse. Det fremgaar jo ogsaa af Sagen selv, at saadanne Ud- vitringer kun i Undtagelsestilfælde kunne have samme kvantitative Sammensætning; en mere eller mindre taaget eller solvarm Dag vil jo strax paavirke saa let opløselige Stoffer betydeligt og forrykke det indbyrdes Mængdeforhold.

Nr. 1 er opsamlet den 1ste Juli Kl. 4 EM. paa Sletten ved Itivnek indenfor Ikertok. Nr. 2 er opsamlet den 15de August Middag paa Sletten indenfor S. Strømfjords nordre Arm. Begge Stoffer vare ligesom de andre Prøver hvide, utydeligt krystallinske Pulvere. Det i Stoffet mekanisk indblandede Ler og Sand er fraregnet i Angivelserne nedenfor, og Prøverne have henligget i en Uge i tør Luft for, saa vidt muligt, at miste alt hygroskopisk Vand.

100 Dele af Stoffet indeholder:

	Nr. 1.	Nr. 2.
SO_3	46,07	22,06
Cl	8,02	2,60
CO_2	0,78	2,16
$Fe_2O_3 + Al_2O_3$	2,55	4,00
MgO	2,72	13,88
Na_2O	30,09	9,59
K_2O	0,91	8,29
H_2O	8,76	37,05
Tilsammen	99,90	99,63

¹⁾ Se Side 51.

Naar Regnvandet udvasker Gnejsklipperne eller de af disse, ved mekanisk og kemisk Fællesvirkning dannede Grus- og Lerlag, optager det de lettest opløselige Bestanddele af disse, nemlig Kali, Natron og Magnesia. Det kan endvidere tilføjes, at den nordlige Del af S. Strømfjords Distrikt har vist sig at indeholde stærkt magniumholdige Bjergarter. Vægsten, Talk og Asbest fandtes i større og mindre Partier mange Steder indsprængt i Gnejsen, som her danner Hovedbjergarten.»

En eller muligvis endnu flere lignende Saltvandssøer skulle efter Grønlændernes Udsagn findes paa en af de Halvøer, som omflydes af Tilløbene til den store Elv, der udgyder sig i S. Strømfjords sydlige Arm, og hvortil man kun kan naa ved i Kajak at krydse en af de omtalte Elve. Grønlænderne, der have et overordentligt skarpt Blik for alt i Naturen, ere allerede for lang Tid siden blevene opmærksomme paa de talrige Saltafsondringer, som under forskjellig Form findes i denne Del af Landet. Saaledes læses i Hans Christopher Glahn's Dagbog ¹⁾:

«Den 4de Februar 1768. Det er 8 eller 9 Aar siden en Kjøbmand meldte til Handelskompagniet om et Saltbjerg, han havde hørt skulde findes imellem Holsteinsborg og Sukkertoppen. Kompagniet fandt det vel for utroligt; ikke desto mindre befoel det nøje at undersøge denne Sag. Ventelig blev Befalingen ej efterlevet, saasom man henførte den givne Beretning til Vindmageri. Siden den Tid er intet tænkt meer paa Saltbjerger. Imidlertid kom . . . i Dag ved en vis Lejlighed til at fortælle om en i Kangerluksoak værende Saltø, ved hvis Bredder han den Sommer vil have fundet bedre og hvidere Salt, end det, han har seet hos os.

Den 5te Februar 1768. Den igaar givne Beretning om den salte Sø, der skal findes i Strømfjorden ved Sukkertoppen, syntes mig at være saa betydelig, at jeg strax burde erkjynde

---

¹⁾ Ejers af Pastor Balle ved Godthaab.

mig derom hos saadanne, som baade kunde vide det vist og tillige være tilforladelige, hvorved jeg fik at vide, at denne salte Sø ligger rigtignok i ommeldte Fjord og det paa Fjordens nordre Side, ikke meget højt oppe i Landet, dog saaledes at den ej haver nogen synlig Samkvem med Fjorden selv. Otto sagde, at han af det ved Bredden liggende Salt havde engang taget en Prøve og solgt den til en dansk Mand paa Sukkertoppen, dog vidste han ej, hvem denne egentlig var.»

Af Halvøen Nakajanga deles Strømfjorden i to Arme, der begge optage vandrige Elve fra Indlandsisen. Da disse medføre en Del Ler, er Fjordarmenes inderste Del meget lav og kun overflydt ved Højvande.

Vi begave os først ind i **den sydlige Arm** og foretog herfra en Vandring paa 3 Dage ind til Indlandsisens Rand og derfra til en Nunatak, Isugdlersuak, som ligger en Mils Vej inde paa Isen.

Paa den nedre Del af sit Løb flyder Elven, som udgyder sig i den sydlige Arm igjennem en stor, horizontal Terrasse, bevoxet med Pilkrat m. m., og af lignende Karakter som de, der udfylde Bunden af de fleste store Dalstrøg. Ved dens Bredder og paa Øer sees flere Steder mindre Klitdannelser, frembragte ved det fine Sand og Ler, som Elven fører med sig. Vandringsen ovenpaa Terrassen er paa denne Strækning saa jævn og magelig, at man, paa enkelte Undtagelser nær, nemlig der, hvor Elven løber tæt hen under Dalens Sidefjelde, vilde kunne anvende Heste og Vogne til Transport af Bagage. En dybt nedtraadt Sti bærer Vidne om, at aarligt mange Renjægere benytte denne bekvemme Adgang til Egnen Øst herfor.

Naar man er kommen henved et Par Mil fra Fjordens Bund, fjerner Vejen sig noget fra Elven og tager en lidt nordligere Retning, indtil man naaer en stor Indsø, Angmalertok, ved hvis sydlige Bred der findes en stor Teltplads eller rettere Sommerboplads, som er Hovedkvarteret for Renjægerne, og hvorfra de foretage lange Udflugter i Omegnen. Ved Søen, hvis Bredder bestaa af hvidt skifret Ler i tynde, næsten horizontale

Lag, er der efter paalidelige Grønlænderes Sigende den Ejendommelighed, at der i den findes Lax, skjønt Søen nu intet Afløb har, ad hvilket disse Fisk kunne komme derop.

Vi anvendte nogle Dage til at undersøge denne i flere Henseender interessante Egn. Blandt Andet bestege vi et af Fjeldene Kinarigsut, hvorfra man i tidligere Tid skal have kunnet se en Nunatak langt inde paa Indlandsisen¹⁾. Nu var der intet mere at se til den, og hvis altsaa den nævnte Betretning er rigtig, maa enten den mellemliggende Del af Indlandsisen have løftet sig saa meget, at den nu skjuler Nunatakken, eller denne maa være helt begravet under Isen. Den første Antagelse turde dog være den rimeligste.

En ejendommelig Fremtoning, der mindede meget om de Ispøjninger i Klipperne, som sees saa hyppigt i denne Del af Landet, var meget almindelig i Nærheden af Isen her i Egnen, dog med den Forskjel, at Fordybningerne her fandtes i det løse Jordsmon eller Ler, der dækker Klipperne. De ere dannede som dybe Furer af meget forskjellig Størrelse, almindeligst 2 à 3 Fod brede, 1 Fod dybe og 8 à 10 Fod lange, og minde meget om de Furer, som en langs en Mark rikochetterende Kanonkugle danner i Jordsmonnet. Deres Retning var omtrent OSO. retv., dog meget varierende efter de lokale Forhold. I størst Mængde fandtes de i snævre Dale og Bjergkløfter saavel paa heldende, som paa horizontalt Terræn. Efter deres Udseende at dømme maa disse Furer, som jeg ikke har seet i andre Egne af Grønland, være frembragte af Vinden i Forbindelse med Nedbøren, og den Kraft, der har været virksom til at frembringe dem, tyder paa, at der her til visse Tider maa herske voldsomme Storme, kommende fra det Indre af Landet. Et Tegn paa denne Voldsomhed haves deri, at Laverne paa de Sten, som stak frem i Furerne, vare fuldstændig afskrællede og Planterødderne blottede og sønderrevne.

---

¹⁾ Meddelelser om Grønland II, Side 132.

Dagen efterat vi havde været paa ovennævnte Fjeld, Kinarigsut, fortsatte vi Vandringsen ind til **Indlandsisens Rand** og rejste vort Telt paa et Sted, hvor Adgangen til Isen ikke frembød nogen Vanskelighed.

Forholdene ved Isranden og dens nærmeste Omgivelser ere omtrent de samme som paa andre Steder i Grønland. Elve, samt større og mindre Søer, hyppigt opfyldte af Isfjelde, adskille paa den største Strækning det isfri Land fra Isen, men paa mange Steder grændser denne umiddelbart op til Landet, og der sees kun smaa Endemoræner, bestaaende af Ler og Grus. Randens Heldning var meget variabel, enkelte Steder lodret eller endog ludende udover. For Øjeblikket var Ismassen her, i det Mindste paa enkelte Punkter, i fremskridende Bevægelse, og jeg mindes intetsteds at have seet et saa haandgribeligt Bevis herpaa, idet nemlig Ismassen med sin skarpe Underkant havde afskræillet Græstørvene fra Klipperne og skudt dem op foran sig til en Vold, paa hvilken der endnu saaes blomstrende Planter.

Den 9de August foretog vi en lille Isvandring ind til Isugdleruak, den største af de Nunatakker, som ligge i en Række langs Isens Rand i denne Egn. Isugdleruak, hvis Afstand fra Indlandsisens Rand kan anslaaes til omtrent 1 Mil, besøges om Sommeren af Renjægere, som jævnligt gjøre en god Fangst derude. Vi havde Dagen i Forvejen mødt en Grønlænder, som nylig havde været der, kun ledsaget af sin Datter, men han havde intet Udbytte havt. Han havde givet os Løfte om at ledsage os derud for at vise os den letteste Passage over Isen, men da han udeblev, maatte vi alene begive os paa Vandring, ledsaget af nogle Grønlændere, der vare ukjendte i Egnen.

Vejen over Isen var temmelig besværlig. Midtvejs mellem Land og Nunatakken passerede vi en 150 Skridt bred Moræne, bestaaende af et tyndt Lag mindre Sten (af Størrelse som en knyttet Haand) og Grus. Det er en Midtmoræne, der hidrører fra to smaa Nunatakker Syd for Isugdleruak.

Her, som overalt paa Indlandsisen, fandtes i alle vandfyldte Huller Masser af det mørke Stenpulver, der af Stormen føres fra Fjeldene ud over Isen, og som af Nordenskiöld benævnes Kryokonit. Foruden dette saaes ogsaa, som sædvanlig, en Del røde Alger (rød Sne).

Efter $4\frac{1}{2}$ Times møjsommelig Vandring naaede vi Nunatakken, til hvilken Adgangen paa Grund af den stærkt kløftede Isrand var meget vanskelig. Efter at være komne i Land, hvilede vi os en Stund i Dalen, der dannedes af Nunatakkens Fod og Isranden, og skjønt vi saaledes vare i umiddelbar Nærhed af Isen, havde Luften dog her en Temperatur af 18° Celsius i Skyggen. Et stort Terræn nærmest Isen var som overstrøet med større og mindre Isfjelde lige indtil en Afstand af 2000 Fod fra Isranden. Dette, i Forbindelse med den Omstændighed, at der paa Klipperne i forskjellig Højde var afsat horizontale graa Linier, antydede, at dette Terræn til sine Tider danner en Sø af leret Vand og altsaa er en af de Søer, af hvilke der findes saa mange i umiddelbar Nærhed af Indlandsisen, og som periodisk fyldes og udtømmes, idet Isen stemmer op for dem, indtil den indesluttede Vandmasses Tryk bliver saa stort, at den bryder sig et Afløb under Isen.

Foden af Nunatakken, der bestod af Gnejs, laa i en Højde af 1000 à 1100 Fod over Havets Overflade (c. 150 Fod over Terrænet foran Indlandsisens Rand), men Toppen af et af dens højeste Fjelde, til hvilken vi stege op, laa c. 2200 Fod o. H. Paa Grund af denne forholdsvis ringe Højde havde vi herfra ingen vid Udsigt imod Øst ind over Indlandsisen, hvorimod den nærmeste Egn og en lang Strækning af Isranden med dens mange Bugter og Indskæringer præsenterede sig tydeligt for os.

Forholdene i Nunatakkernes Nærhed mindede særdeles meget om dem, jeg tidligere har seet indenfor Frederikshaabs Isblink. Foruden den ovenfor omtalte Midtmoræne, som vi havde passeret paa Udturen, saae vi et helt System af andre. Jeg skal navnlig fremhæve en halvcirkelformet, som forbandt

vor Nunatak med en mindre lidt nordligere, og som fuldstændig lignede den, som tidligere er beskrevet¹⁾; den maa betragtes som en Art Endemoræne for den mellem de omtalte to Nunatakker fremskydende Isstrøm, der har skudt Bundmorænen op paa den nedenfor liggende Is. En anden interessant Moræne, hvis Oprindelse ikke kan sees, kommer ret Øst fra og gaar i lige Linie ud imod det isfrie Land. Muligvis kan denne hidrøre fra de ovenomtalte Nunatakker, som tidligere have været synlige fra de højeste af Yderlandets Fjelde.

Paa Toppen af Nunatakken saaes ingen Isskurer, men Tilstedeværelsen af afrundede Sten og Morænegrus angav, at Isen i sin Tid er naaet her op.

Vegetationen var forholdsvis righoldig, navnlig paa Fjeldets laveste Skraaninger. De her indsamlede Planter ere undersøgte og bestemte af Professor Lange og omtales i et følgende Afsnit, hvori han gjør Rede for Rejsens botaniske Udbytte. Dyreverdenen var repræsenteret af Myg, Sommerfugle, smaa Sangfugle (*Acanthis linaria*, grønlandsk Orpingmiutak), Ryper, hvis Ekstremiter vi traf paa hele Vandringsen over Isen, samt Harer (*Lepus glacialis*). Rener saae vi ikke, men vel fældede Horn og andre Tegn paa deres Tilstedeværelse. Som ovenfor bemærket, jages de her af og til²⁾. Her ude paa Nunatakken saaes i Jordsmønnet ogsaa de tidligere omtalte Vind- og maaske delvis Strøm-Furer.

Efter denne Undersøgelse af Egnen i Nærheden af Isranden begave vi os til **Strømfjordens nordre Arm**, hvor vi dog kun kunde opholde os kort Tid, da Aarstiden allerede var noget fremrykket. Den Elv, som udgyder sig her, løber ogsaa igjennem en stor,

¹⁾ Meddelelser om Grønland I, Side 131 o. flg.

²⁾ Som et Kuriosum skal jeg anføre, at vi medtog Geviret af en fældet Ren, som vi fandt i Nærheden af Fjeldets Top. Da vi senere kom til Udstedet Kangamiut, erfarede vi, at Dyret for nogle Aar siden var skudt af en Grønlænderinde, som endnu boede der paa Stedet. I Reglen skydes Dyrene kun af Mændene.

flad Slette, gjennemfuret af talrige Tværdale, hvorigjennem Vandet fra Sidefjeldene løber til Elven. Her findes talrige Lerkonkretioner, dannede over saavel vegetabiliske som animalske Bestanddele; især findes mange Aftryk af Angmagsætter (*Mallotus arcticus*). Paa store Strækninger er Sletten saa godt som blottet for Vegetation, der giver Egnen en forunderlig gold, fantastisk Karakter, og de Sten og Klippeblokke, som rage op over Sletten, ere rimeligvis paa Grund af de her herskende heftige Storme forvitrede i højst mærkelige Former.

Blandt mærkelige Forvittrings-Former skal jeg anføre nogle af de mest ejendommelige f. Ex. de, hvor Stenen, der her er graa Gnejs, er snoet som en paa Enden staaende Proptrækker, medens andre Stenblokke ere glat afslebne til en Plade, kun understøttet af en tynd Stamme, saa at det Hele ligner et Bord; endvidere riffede Sten, paa hvilke de haardere Lag staa frem som skarpe Kanter; eller de blødere Lag ere helt hen-smuldrede, saa at Stenen er gennemhullet, medens der er andre, hvor Forvitringen ikke er saa vidt fremskreden, hvorved Stenen kommer til at ligne en Svamp, og flere ligesaa besynderlige Former.

Ad den her omtalte Slette er der en forholdsvis let Passage til Egnen omkring den inderste Del af nordre Strømfjord, hvortil der her kun er 7 à 8 Mil i lige Linie, medens de to Fjordes Mundingar ligge i en Afstand af nogle og tyve Mil.

Da den store Elv, der flyder til Nordre Isortok¹⁾, adskiller Jagtdistrikterne omkring Bundene af de to Strømfjorde, idet den er for dyb og rivende til at man kan vade over den, maa den omgaas ved at gaa en Strækning over Indlandsisen ovenfor dens Udspring. Jeg har tidligere omtalt²⁾, at denne Vej nu ikke længere benyttes; dette er efter senere indhentede Oplysninger dog ikke Tilfældet. Især i de senere Aar, da Renjagten

¹⁾ Meddelelser om Grønland II, Tav. V.

²⁾ Smstds. II, S. 133, Anm.

atter giver noget bedre Udbytte, mødes Folk, der ere paa Jagt i de to Fjorde, ofte herinde, og da Grønlændere langvejs fra benytte de store Jagtdistrikter, der findes i disse Egne, hænder det ikke sjældent, at Folk helt oppe fra Discobugtén og fra Sukkertoppen mødes her.

Til Bedømmelse af den Slammængde, som Elvene, der have deres Udløb i Søndre Strømfjordens to Arme, medføre, har Assistent Rørdam undersøgt de hjembragte Vandprøver og fundet følgende Resultater¹⁾:

Sted.	1884.	Vægfylde af det lerede Vand.	Vægfylde af Vandet, efterat Leret er bortskaffet.	Temperatur i Pyknometret.	i Kubikmeter Vand indeholder:
Elv til sydlige Fjordarm	11te Aug.	1,00088	1,00011	18°	770 gram Slam.
— - nordlige —	15de —	1,00128	1,00010	18°	118 — —

Da vi efter Undersøgelsen i Fjordens inderste Del vare langt henne i August, maatte vi tænke paa at nærme os Kolonien Sukkertoppen for at være i Nærheden, hvis det Skib, med hvilket vi agtede at rejse hjem, skulde ankomme; vi maatte derfor skynde os ud af Fjorden og fik ikke Lejlighed til at udføre en Oplodning af Fjorden, som sikkert vilde have givet ret interessante Resultater. Paa Grund af den haarde Strøm vil det dog vist høre til Umulighederne at foretage Lodninger i Fjordens yderste Del, i det Mindste med Konebaad, og derved vil jo rigtignok en Del af Interessen ved en saadan Undersøgelse gaa tabt.

¹⁾ Det maa her ikke oversees, at Bedømmelsen kun kan være meget tilnærmelsesvis. For at naa et nøjagtigt Resultat burde Prøver tages gennem et længere Tidsrum. Smlgn. hermed Mængden af opslemmede Bestanddele i Elvene, der flyde ud i N. Isortok og N. Strømfjord. II. S. 145.

Et enkelt Lodskud (26 Favne — Bundarten var fint Ler), som vi toge omtrent midtvejs i Fjorden, kunde tyde paa, at denne Fjord ikke er saa dyb, som de fleste andre store grønlandske Fjorde, og dette Forhold kan da vel for en Del tilskrives de store lerede Elve, som have deres Udløb i Fjorden.

Fra S. Strømfjord begave vi os til Udstedet **Kangamiut**, der ligger paa en Ø udfor Mundingen af Kangerdlugsuatsiak (Evigheidsfjorden). Paa dette Sted blev Kolonien Sukkertoppen først anlagt, og Navnet fik den af en Række isolerede Fjelde, beliggende paa en Ø (Umanat) en Milsvej nordligere. Kangamiut har en flink Befolkning, blandt hvilken der findes mange særdeles dygtige Fangere; herfra drives ogsaa stort Laxefiskeri ved de mange Elve i Nærheden, især oppe ved «Grundene».

Der blev endnu Tid til at aflægge et kort Besøg i **Evighedsfjorden**, som er en af de interessanteste, i det Mindste i Sydgrønland. Fjordens yderste Del, en Strækning paa c. 5 Mil, der mod Nord begrændses af en Række høje Fjelde, af hvilke Kakat-nalagat er 4300', frembyder ikke større Interesse; dog maa anføres, at denne Del af Fjorden i en ikke meget fjern Fortid igjennem Fjordarmen Sermitsiak skal have staaet i Forbindelse med Nabofjorden, hvilken Forbindelse nu, som Kaartet viser, er lukket af en ret produktiv Isbræ.

Først ved Pynten Nugsuak, hvor Fjorden gjør en skarp Bøjning mod Sydost, faar Landskabet forøget Interesse. Her forene sig mægtige, takkede Fjelde, hvis 4 til 5 tusind Fod høje, næsten lodrette Vægge hæve sig umiddelbart op af Vandet, med skinnende Isbræer til et saa storslaaet Sceneri, at man vist faa Steder skal kunne opvise Mage dertil. Omtrent 40 større og mindre Bræer, som skyde sig ned imod Fjorden, ere i en uafbrudt larmende Virksomhed, saa at man idelig troer at høre en nær og fjern Kanonade, og store Klippemasser, som de skiftende Aarstider har løsnet, styrte jævnligt ned med vældige Plask i Vandet fra umaadelige Højder eller vælte sig ned ad Fjeldsiderne, frembringende den ejendommelig rullende Lyd, som

Th. Neigb? l. d.

Parti af Evighedsfjorden.

ledsager Dannelsen af Urer. Med alt dette vil man forstaa, at det er med en vis højtidelig Følelse, at man roer ind i denne Fjord, som kun sjeldent og da altid i den bedste Sommertid besøges af Grønlænderne. Det havde sine Vanskeligheder at faa Folk til paa denne Tid at gaa med os derind; først da en særdeles dygtig Fanger, Nathan, fra Kangamiut tilbød sig at være vor Fører, indvilligede vor Konebaads-Besætning i at gjøre denne Tur. Sagen er nemlig, at Sejladsen ikke er uden Farer, idet der pludselig skal kunne rejse sig meget heftige Storme med Retning ud ad Fjorden, hvorved Vandet i ganske kort Tid sættes i stærkt Oprør. Hertil kommer, at Bredderne ere saa stejle, at der meget faa Steder er saa meget Underland, at man blot kan faa Fodfæste, endsige hale Konebaaden i Land. Om alt dette og om adskillige Ulykkestilfælde, der skulle være passerede her, havde vor Besætning naturligvis hørt Tale. Da vi drejede om den nævnte Pynt og saae den mægtige Fjord ligge i al sin Majestæt for vore Blikke, herskede der derfor en vis højtidelig Taushed blandt vore Grønlændere, som ikke havde været her tidligere. Følelsen af det Alvorsfulde i Situationen fik dem til at trække dobbelt kraftigt paa Aarerne, og begunstiget af det prægtigste blikstille Vejr roede vi gennem den lange, bugtede Fjord i meget kort Tid, der forekom os endnu kortere paa Grund af de idelige Afvexlinger i Retning af storslaaede Partier og forunderlige Bræddannelser. (Se Tav. V). Den 4de September Kl. 5 EM. lagde vi op paa den sidste Teltplads i Fjordens inderste, sydostlige Forgøring, Kujatdek, hvor vi forbleve til den følgende Dag for at anstille Observationer over Stedets geografiske Bølggenhed. Det var under en idelig Tordenmusik af de i Fjorden nedskydende store Bræer, at vi tilbragte Natten paa dette øde, men i al sin alvorsfulde Storhed højst tiltrækkende Sted, hvis Skjønhed forøgedes ved det prægtigste Vejr, Fuldmaaneskin og straalende Nordlys.

Blandt de talrige Isbræer, som skyde sig ned imod Fjorden, og som ere Udløbere dels fra selve Indlandsisen, dels fra lokale

Bræer, have en halv Snes Stykker betydelige Dimensioner og afsætte en Del Kalvis, men ingen større Isfjelde. Blandt de andre Bræer er der nogle, som ikke naa helt ned til Vandet, men Morænerne tyde paa, at de gjøre det periodisk.

Et Par af Bræerne have særlig Interesse. Den ene er beliggende paa det stejle Affald ud imod Vandet af et højt Fjeld, Ivnersuit, paa Fjordens Sydside og dækker dets hele Længde af c. $\frac{1}{2}$ Mil i et Bælte 1000 à 2000 Fod over Vandet. Fra denne Højde styrtede jævnlig store Isblokke ned i Vandet, hvorved den nedre Del af Fjeldet er bleven glat afsleben. Det er rimeligt, at Formen af Bræen, der faar Næring fra flere mindre, stedse forandrer sig, og vor Fører bemærkede ogsaa, at den havde været meget større og virksommere, da han havde været her sidst. De nedstyrtende Blokke, som sætte Søen i Oprør, er en af de Farer, som Grønlænderne frygte ved deres Rejser i denne Fjord. Man maa derfor paa denne Strækning holde sig paa den modsatte Bred eller i alt Fald midtvejs i Fjorden.

En anden mærkelig Bræ findes ved Epatak, en Mils Vej fra Bunden af den nordlige Arm, Avangnardlek, paa Fjordens Nordside. Højt oppe til Fjelds (vel c. 5000 Fod) ligger en Bræ udover en Fjeldvæg, hvorfra der, som ved den nys omtalte Bræ, idelig løsner sig Isblokke, der styrte lodret ned indtil de opfanges af en skraanende Fjeldside. Saa højt er dette Fald, at Isblokkene i Anslaget mod Klippen sønderbrydes til et fint Pulver, der igjennem en tragtformet Fordybning fortsætter sit Fald ned ad Fjeldsiden og ledes endelig videre ned til Fjorden ad en ganske smal Rende — vel 2 à 3000 Fod lang —, der maaske er en tilfældig Kløft i Fjeldet eller muligvis er frembragt ved denne idelige Gnidning af Ispartiklerne og det dermed følgende Ler og Grus. Denne Virksomhed er uafbrudt i Gang; hvert Øjeblik tilkjendegiver en Issky højt oppe til Fjelds, at en ny Forsyning er styrtet ned og sprængt til Pulver, hvorefter man hører en ejendommelig hvislende Lyd, medens det glider ned langs Renden.

At Isblokke saaledes styrte ned fra Bræer, der hængte ud over Fjeldkanterne, sees paa adskillige andre Steder saavel i denne Fjord som i Søndre Strømfjord.

Som bemærket komme enkelte Grønlændere fra Kangamiut her om Sommeren for at fange Sæler, af hvilke der findes mange i Nærheden af Bræerne, særlig i Fjordens sydøstlige Arm. I det Hele taget er Dyrelivet meget livligt herinde; der er navnlig et Utal af Maager.

Ogsaa i denne Fjord fandt jeg Skaller af Saltvandsdyr i en Havstok paa en lille Ø Nepisat, der ligger en god Mils Vej fra Munden paa Fjordens Sydside. Havstokken dannede en c. 15 Fod høj Skrænt, der var c. 50 Fod lang, og ifølge en Meddelelse fra Inspektør Levinsen fandtes der i det derfra hjembragte Skalgur:

Balanus porcatus? da Costa.

Mya truncata L.

Pecten islandicus Müll.

Anomia ephippium L.

Toxopneustes dröbachiensis Müll.

Vi havde gjerne tilbragt længere Tid i denne Fjord, men vi maatte nu se at komme til Sukkertoppen, og den 5te September forlode vi derfor Fjordens indre Del.

Det prægtige stille Vejr, som havde været til saa megen Glæde for os under vort Ophold her, kunde nær have givet Anledning til store Ubehageligheder; thi Fjordens spejlblanke Overflade var ved sidste Nats Frost bleven dækket med en tynd Isskorpe, der er saa ødelæggende for Konebaadens Skindsider. Det gjaldt imidlertid om snarest muligt at komme ud, for at ikke Isen skulde blive saa stærk, at den helt kunde lukke os inde. Vi satte derfor igjennem Isen, idet vi beskyttede Baadens Stævn med Skind, og uden noget Uheld naaede vi da om Aftenen aabent Vand. Her traf vi et Par Kajakmænd, som vare sendte ud for at meddele os, at Barkskibet «Thorvaldsen» var ankommet til Sukkertoppen. Vi rejste derfor strax til denne

Koloni, hvor vi ankom den 7de September. Den 10de September tiltraadte vi Hjemrejsen og kastede den 4de Oktober Anker paa Kjøbenhavns Rhed efter en heldig Rejse.

1885.

Paa dette Aars Expedition var jeg ledsaget af Premierlieutenant i Flaaden C. Ryder, som tidligere havde været Deltager i den af Danmark udsendte Expedition i Godthaab som Led af de internationale Polarstationer, og havde derved erhvervet sig et grundigt Kjendskab til Grønland og dets Befolkning; endvidere af Cand. med. & chir. S. Hansen, hvis Opgave det nærmest skulde være at foretage anthropologiske Undersøgelser, men ved Siden deraf ogsaa gjøre Indsamlinger i botanisk Retning. Formaalet med Rejsen var at afslutte de iifjor paabegyndte Opmaalinger og Undersøgelser i Sukkertoppens Distrikt og fortsætte dem saa langt imod Syd, at de kunde slutte sig til Expeditionens Arbejder fra 1878, da Godthaab dannede Udgangspunktet.

Afrejsen fra Kjøbenhavn foregik den 24de Marts med den af Expeditionerne saa ofte benyttede kgl. grønlandske Handels Bark «Thorvaldsen», Kpt. Amondsen. Uden nogen Ishindring i Davis-Strædet naaede vi den 26de April Godthaab, hvortil Skibet først var bestemt. Da Hensigten imidlertid var at begynde Arbejderne i Sukkertoppens Distrikt som umiddelbar Fortsættelse af foregaaende Aars Arbejde, foretog vi kun mindre Ekursioner og Arbejder i Godthaabs Nærhed og rejste derpaa den 7de Maj videre med «Thorvaldsen» til Sukkertoppen, hvor vi ankrede den 9de Maj.

Saasnaart de sædvanlige indledende Opmaafinger og Forberedelser til Rejsen vare endte, af hvilke Tilvejebringelsen og Klargjøringen af en passende Konebaad var den mest tids-spildende, afrejste Expeditionen imod Nord indtil i Nærheden

af S. Strømfjords Munding og paabegyndte her Arbejderne. I Begyndelsen var Vejret endnu noget vinterligt og navnlig hindredes vi en Del af et betydeligt Snelag, der var til stor Gene ved Fjeldbestigningerne, og vore Besøg i de mindre Fjorde i denne Egn kunde ikke udstrækkes til de inderste Vige, som endnu vare islagte. Af de her antydede mindre Fjorde, nemlig de, der ligge imellem S. Strømfjord og S. Isortok, bære fire det almindelige Navn Kangerdluarsuk (o: Fjord), en hedder Sermilik og en Sermilinguak. Den eneste større Fjord paa denne Strækning, Evighedsfjorden, blev, som omtalt, allerede undersøgt i det foregaaende Aar, men vi aflagde dog atter et flygtigt Besøg i dens ydre Del, dels for at fuldstændiggjøre Opmaalingen af den, dels for at tage nogle Fotografier, da Expeditionen i Aar var forsynet med et fortræffeligt fotografisk Apparat. Titelbilledet (Tav. V) er en Gjengivelse af et af disse Fotografier, der fremstiller et c. 5000 Fod højt Fjeld paa Fjordens nordre Kyst lige over for Teltpladsen Sardlok.

Som Kaartet viser, skærer **Evighedsfjorden** sig ind i den mærkelige Udløber fra Indlandsisen, der udfylder et stort Terræn imellem S: Strømfjord og S. Isortok og deler den i to Grene. Paa Grund af Manglen paa tilgængelige, høje Udsigtpunkter i Nærheden af eller paa selve denne store Arm af Indlandsisen er det vanskeligt at faa et klart Overblik over den, og navnlig er det ikke let at sige, hvorvidt det er en sammenhængende Bræ, eller om den er adskilt ved større isfrie Strækninger; det første har dog størst Sandsynlighed for sig, navnlig henseet til dens Overflades betydelige Højde. Vel findes der, især paa dens sydlige Gren, talrige Nunatakker, men saadanne sees jo næsten overalt langs Indlandsisens Rand.

Man maa saaledes betragte det som et Stykke Indlandsis, der i meget minder om andre lignende Udløbere. Af saadanne har man i den allersydligste Del af Landet det Stykke, der begrænses af Fjordene Ilua og Kangerdlugsuatsiak (Lindenows Fjord) samt af Prins Christians Sund. Kun mange Aars Erfaring

vil kunne give Oplysning om, hvorvidt Ismassen her er i Tiltagende eller Aftagende, og derigjennem atter en Antydning af, om den maa betragtes som en Udløber, den store Indlandsis i den senere Tid har skudt frem, eller som Resterne af et i tidligere Tider mere udbredt Isdække. Fingerpeg i denne Retning haves kun i det alt tidligere fremhævede Forhold, ved Bugten Sermitsiak i Evighedsfjorden, der i de senere Tider skal være bleven berøvet sin Forbindelse med den nordligere Fjord Kangerdluarsuk ved fremskydende Ismasser. Et andet Spørgsmaal, der staar i nøje Forbindelse med det sidst omtalte, er, hvorvidt denne mere isolerede Bræ faar Næring fra den egentlige store Indlandsis; men dette Spørgsmaal kan kun faa en fyldestgjørende Besvarelse ved en indgaaende Undersøgelse af Højde- og Bevægelsesforhold i den smalle Isstrimmel, som forbinder dem. Efter det Kjendskab, vor Expedition har kunnet erhverve derom, maa det besvares bekræftende, da de talrige Bræer, som udsendes til S. Strømfjord, Evighedsfjorden og 4 mindre Fjorde, og hvoraf enkelte ere nogenlunde produktive, i det Mindste efter sydgrønlandske Forhold, næppe nok vilde kunne faa tilstrækkelig Næring alene af dette isolerede «mer de glace». Men, som sagt, der vilde udfordres en mere detailleret Undersøgelse af alle Forhold for at kunne give paalideligt Svar paa disse Spørgsmaal, end Tiden og andre Formaal for vor Expedition tillod os at anstille; ja skulde Undersøgelserne blot tilnærmelsesvis være saa minutiøse som de, der foretages ved Alpernes smaa Gletschere, vilde en hel Sommers Ophold ved denne ikke være for meget for en Expedition, men det videnskabelige Udbytte vilde sikkert ikke være ringe.

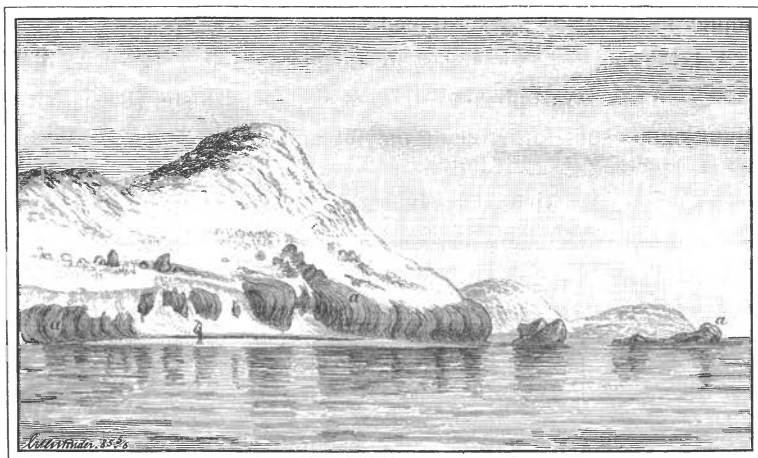
Paa Rejsen i 1884 havde vi aflagt et flygtigt Besøg ved Siorarsuit (Sandhullet), beliggende paa Nordostsiden af Øen, Vest for Strædet Ikerasarsuk paa $65^{\circ} 44'$ Brede, hvor der findes Olivin¹⁾. Atter i Aar besøgte vi Stedet og medtog en Del

¹⁾ Giesecke: Mineralogisk Rejse i Grønland S. 110.

Prøver derfra. «Olivinstenen» findes her i størst Mængde, forvitret som Sand, dannende en terrasselignende Skrænt, 30—40 Fod høj, foran hvilken der er en flad sandet Fod, der ved Højvande overskylles af Søen. Hist og her rage mindre, paa Overfladen forvitrede Klipper af det samme Mineral frem over Terrassen, og nogle afrundede Skjær fortsætte Odden, der begrænser Bugten imod Nord. I en Højde af omtrent 120 Fod over Havet

Fig. 2.

Siorarsuit. (Ryder). a— a Olivinsten.

afbrydes denne Bjergart af Granit, der udgjør Øens øvrige Fjeldmasse. Olivinstenen har en gulgrøn Farve, den er meget sprød og lader sig let rive til et fint Pulver af graagrøn Farve. Iøvrigt henvises angaaende denne Bjergart til det følgende Af-snit, hvori Assistent K. Rørdam har givet en Fremstilling af de af ham udførte Analyser.

Som berørt, findes imellem Evighedsfjorden og Isortok kun mindre Fjorde, og foran Kysten ligger foruden et Utal af mindre Øer to større, nemlig Sermersut (Hamborgerland kaldet, fordi den tidligere afgav Samlingsplads for de hamborgske Hvalfangere), og Syd for denne en noget mindre Ø, paa hvis sydligste Spids

Kolonien Sukkertoppen (Manitsok) er beliggende. Vest for sidstnævnte Ø ligger Umanak (Kin of Sal), der paa Grund af sin fremskudte Beliggenhed og ved sit stejle sadelformede Fjeld (1240 Fod) frembyder et fortrinligt Sømærke.

Det her omhandlede Kystland er forøvrigt opfyldt af høje takkede Fjelde, blandt hvilke kan anføres Suilarsorfik (4200 Fod), Kakalek (3930 Fod), Kakatodasak paa Sermersut (3300 Fod), Umanarsuk (3020 Fod) imellem Fjordene Sermilik og Kangerdluarsuk, samt endelig Igdlerfik (Kistefjeld 2930 Fod) paa Fastlandet lige overfor Sukkertoppen.

I Fjorden Sermilik toges to Lodskud midt i Fjorden; det første (A) 5 Kvartmil fra Mundingen, det sidste (B) i selve Mundingen, som forøvrigt er opfyldt af Øer.

A. Den 16de Juni. 72 Favne. Ler.

Dybde. Favne.	Temperatur. C	Vægtfylde.	Klor. p. C.	Salt, beregnet af Klormængde. p. C.
0	+ 4,5	1,0214	1,483	2,686
5	+ 1,4	"	"	"
10	+ 0,4	1,0262	1,801	3,262
20	— 0,3	1,0264	1,849	3,349
30	— 0,5	1,0262	1,801	3,262
Bund, 72	— 1,5	1,0264	1,849	3,349

B. Den 17de Juni. 73 Favne. Ler.

Dybde. Favne.	Temperatur. C	Vægtfylde.	Klor. p. C.	Salt, beregnet af Klormængde. p. C.
0	+ 3,6	1,0220	1,503	2,705
5	+ 0,5	1,0260	1,805	3,269
10	+ 0,3	"	"	"
20	— 0,3	1,0262	1,815	3,287
30	— 0,5	1,0264	1,849	3,349
Bund, 73	— 1,4	1,0264	1,849	3,349

Undersøgelsen af Klormængden og Vægtfylden af disse Vandprøver, saavel som af de senere anførte, er foretaget af Assistent K. Rørdam¹⁾.

Efter nogen Tids Ophold i Omegnen af Sukkertoppen, hvor vi bl. A. bestege ovennævnte Kistefjeld, gik vi ind i **Søndre Isortok**, som i en bugtet Linie i nordostlig Retning skærer sig ind til Indlandsisen. Fjeldene paa begge Sider ere gjennemgaaende lave i Forhold til dem, som findes noget nordligere. Kun Tvillingfjeldet Nukagpiak (4180 Fod) og Tupertalik, begge paa Fjordens Sydside, hæve sig betydeligt over deres Omgivelser.

Fra en lille Arm af Fjorden paa 65° 35' Brede foretog vi fra den 22de Juni en Vandring af flere Dages Varighed imod Øst, idet vi i Begyndelsen fulgte den nordre Bred af en fra Indlandsisen kommende vandrig Elv, hvis Vand indeholdt i 100 Dele 0,044 Dele Slam, altsaa i en Kubikmeter 440 gr. Som de fleste større Elve baner denne sig Vej igjennem udstrakte Terrasser, der ere næsten horizontale paa Overfladen, men foruden disse lavere beliggende sees talrige Steder paa Skraaningen af Fjeldene, som indeslutte Elvdalen, horizontale, mere eller mindre tydelige Afsatser i forskellige Højder, angivende Elvens Leje i de forskellige Tidsperioder; ja vi saae dem endog indtil en Højde af c. 2000 Fod. De bestaa som altid her i Landet af leret Grus, indeholdende mange mindre, afrundede Sten. Levninger af Havdyr findes ikke i dem. Som oftest ere de samlede i Systemer af 3 til 4 med forholdsvis ringe indbyrdes Afstand imellem Terrasserne, og jævnlig er Overgangen imellem dem næsten umærkelig, hvilket tyder paa, at Elvens Niveau her har sænket sig gradvis igjennem Tidernes Løb.

¹⁾ Alle Vægtbestemmelser ere foretagne ved 18° C. Den totale Saltmængde er beregnet af den fundne Klormængde ved Multiplikation med 1,811, da man ifølge Forchhammers Undersøgelser i Reglen kan gjøre Regning paa, at Resultatet er rigtigt i de to første Decimaler, naar Klormængden ikke er mindre end 1 p. C.

Fra denne Egn begave vi os ind i Isortoks nordlige Arm, Majorkak, der dog kun i uegentlig Forstand kan regnes som henhørende til Fjorden; thi Fjordvandet naaer nemlig slet ikke op i denne c. 9 Mil lange Dal, idet dens Bund er opfyldt af en aldeles flad og jævn Sand- og Lerslette uden Spor af Vegetation, hvorigjennem en vandrig Elv med mange Forgreninger og Sideløb snoer sig i alskens Krumninger, jævnlig bortskærende større eller mindre Partier af de flade, bløde Bredder. (Tav. VI Fig. 2). Paa den Tid, vi opholdt os her (Slutningen af Juni og Begyndelsen af Juli), var Vandstanden i Elven temmelig lav, saa at dens forskellige Løb vare ret skarpt betegnede, medens den allerstørste Del af Sletten laa tør; men senere paa Sommeren, naar Elven, der har sit Udspring fra Indlandsisen, faar rigere Næring ved dennes stærkere Afsmeltning, er Sletten helt overflydt fra Bred til Bred. Her saaes ikke, saaledes som omkring den kort i Forvejen undersøgte Elvdal, større Terrasse-Systemer paa Affaldet af Dalens Sidefjelde. En Prøve af Vandet i Elven indeholdt i 100 Dele 0,121 Dele Slam eller i en Kubikmeter 1210 gr.

Denne Dal ligner altsaa fuldstændig dem, som jeg saae i 1879 indenfor N. Isortok og N. Strømfjord¹⁾. Ved alle disse ere Terrasserne i Færd med at dannes. Ansamlingen af de Lermasser, som Elven fører med sig fra Indlandsisens store Værksted, har endnu kun en saa ringe Højde, at Alt periodisk oversvømmes og derved jævnes plant paa Overfladen. Hist og her kan dog en sparsom Vegetation paa en tilfældig Forhøjning i Sletten antyde, at Lermassen her er bleven saa høj, at den ikke mere oversvømmes; det er altsaa den begyndende Terrasse, som her dukker frem. Men Tilførslen af Ler og dettes Aflejring fortsættes bestandig; der kommer en Tid, da Elvandet ikke mere formaar at oversvømme det. Dernæst fremkommer Vegetationen, der bidager til at give det Hele større

¹⁾ Meddelelser om Grønland II, S. 131 og 141.

Fasthed og Modstand imod Elven, og saaledes er Terrassen dannet, i hvilken Elven nu efterhaanden skærer sig et dybere og dybere Leje. Dette Stadium af Udviklingen sees utallige Steder i Grønland, saaledes ved den nylig beskrevne Elv til Isortoks sydlige Arm, ved Elvene til Itivnek¹⁾, til Søndre Strømfjords tvende Arme²⁾ og m. a. St. Det er maaske heri, at denne Egn har størst geologiske Interesse; thi her (i Holstensborg og Sukkertoppens Distrikter) findes de største Elve, og man har hele Udviklingen Trin for Trin for Øje; først hvor Elvens Ler efter Udløbet i Fjorden lejrer sig paa dennes Bund ofte flere hundrede Favne under Havets Overflade; dernæst hvor Slammassen helt har fyldt Fjorddalen, igjennem hvilken Elven, der idelig forandrer sit Leje, slynger sig i talrige Render. Hvem veed, om ikke disse Elv-Dale tidligere have været Dele af Fjordene, lige saa dybe som disses ydre Partier; thi i Virkeligheden er der ingen Forskjel mellem Fjorddalen og Elvdalen, da de glide umærkeligt over i hinanden, saa at kun Vandet og Slammen danne Forskjellen. Dernæst sees hyppigt Dale, hvor Elven, indesluttet af stejle Brinker, flyder igjennem bevoxede Terrasser, og endelig, som det sidste Trin i Udviklingen, er der de Terrasser eller Levninger deraf, som i meget forskjellig Højde træffes paa Siden af Dalene, antydende Elvens Virksomhed i tidligere Perioder. Grunden til, at Elvene have haft en saa betydelig Niveauforskjel, kan være forskjelligartet. De færreste Steder er det vel Hævning af Landet; thi Levninger af Havdyr findes som anført aldrig, undtagen paa de allerlaveste Lersletter, der endnu af og til kunne oversvømmes. Derimod turde Elvenes Opstemning ved tidligere Tidens Indlandsis være den hyppigste Aarsag. Ogsaa i denne Retning yder den her omhandlede Egn talrige Exempler til Begrundelse for denne Antagelse; thi næsten overalt, hvor man kommer i Berøring med

¹⁾ Se Side 50.

²⁾ Se Side 63 og 67.

Indlandsisen, sees endnu denne Virksomhed at udfolde sig efter en større eller mindre Maalestok¹⁾.

Rejsen op ad Elven imod den stærke Strøm var paa Grund af de idelige Grundstødninger meget tidsspildende, og dertil kom endnu et uheldigt Vejrlig. Først efter 5 Dages Rejse op ad Elven, paa hvilken vi dog af og til maatte gjøre længere Ophold, naaede vi til et Sted, Sisorartut, omtrent 4 Mile fra Elvens Udløb, hvor vi lagde op, da den lave Vandstand umuliggjorde al videre Fremtrængen med Konebaad. Imedens der foretoges mindre Excursioner her i Egnen, fortsatte Lieutenant Ryder, ledsaget af et Par Grønlændere, Rejsen imod Øst, dels i Kajak, dels over Land for at kaartlægge Egnen omkring Dalens inderste Del.

I Nærheden af Sisorartut ere Fjeldene endnu ret høje, medens de Øst derfor blive betydelig lavere og mere bakkelignende. Tæt Øst for det sidstnævnte Sted deler Elvdalen sig i to Grene, hvoraf den mindre, der i en Bue gaar i nordostlig Retning, optager Afløbet fra tre store Bræer, der skyde sig ned til Lersletten. Nord for det smalle Fjeldland, der mod Nord adskiller Majorkak-Dalen fra Indlandsisen, rage talrige Nunatakker op af denne.

Egnen her inde er rig paa Renner, hvis Spor man overalt træffer paa. Vi vare saa heldige at nedlægge fire af disse Dyr, som gave vor Proviantbeholdning en betydelig Forøgelse, der var saa meget mere velkommen, som denne Tur havde varet betydelig længere, end vi havde paaregnet.

De Syd for Isortok liggende mindre Fjorde, Alangua, Kangia²⁾, Amitsuarsuk, Tasiusak og Ekaluk, som vi dernæst berejste, i

¹⁾ Se Side 66 og 88. Dr. Rink: •Om Indlandsisen og Muligheden af at berejse denne• S. 30. Meddelelser om Grønland I, S. 43.

²⁾ I den inderste Del af denne Fjord fandtes i en Terrasse følgende subfossile Skaller: *Mya truncata* L.; *Saxicava pholadis* L.; *Tellina calcarea* Chemn.; *Cardium groenlandicum* Chemn.; *Mytilus edulis* L. og *Pecten islandicus* Müll. Terrassens Overflade var omtrent 60' o. H., men Skallerne fandtes kun til en Højde af omtrent 30—40'.

Forbindelse med Kysten og de foranliggende Øer, have ikke nogen særlig Interesse. Bjergarten er fremherskende graa Gnejs, og Fjeldene ere gjennemgaaende lave. Nogle enkelte Fjelde, som Sulugsugut (3570'), der under Navn af Finnefjeld er et af Søfolk meget benyttet Sømærke, og Tovkusak (1770') paa en fremskudt Halvø under 64° 52' B. høre til de mere fremtrædende Punkter i denne Egn. Syd derfor kommer man til en større Fjord **Niakungunak** (Fiskefjord), som ved en smal Halvø er skilt fra den nordligere mindre Fjord, Angmagsivik, ved hvilken Udstedet Atangmik er beliggende. Kun med Hensyn til Formen frembyder Fiskefjorden nogen Interesse, idet den i Modsætning til de allerfleste andre grønlandske Fjorde bestaar af en Række større eller mindre Bredninger med talrige Øer, indbyrdes forbundne ved smalle Stræder, i hvilke Ebbe og Flod foraarsager en stærk Strøm. Bjergarterne ere ogsaa her graa Gnejs samt Gnejs-Granit. I Angmagsiviks nordligste Forgrening udmunder en Elv, Afløbet fra en stor Sø, og danner ved sit Udløb et ret betydeligt Vandfald. Midt i Munden af denne Fjordarm, der hedder Sangmisok, toges den 24de Juli et Lodskud med tilhørende Vandprøver og Temperatur-Serie, som gav følgende Resultater:

Dybde 92 Favne.

Dybde. Favne.	Temperatur. C.	Vægtfylde.	Klor. p. C.	Salt, beregnet af Klormængde p. C.
0	+ 6,5	1,0168	1,126	2,039
5	+ 6,0	1,0261	1,801	3,262
10	+ 3,8	1,0261	1,801	3,262
20	+ 2,3	1,0260	1,788	3,258
30	+ 1,3	1,0261	1,814	3,285
50	+ 0,1	1,0261	1,814	3,285
Bund, 92	— 0,3	1,0261	1,814	3,285

Den følgende Dag toges atter et Lodskud midt i Angmagsivik, c. 3 Kvartmil fra Fjordens Munding.

Dybde 152 Favne.

Dybde. Favne.	Temperatur. C.	Vægtfylde.	Klor. p. C.	Salt, beregnet af Klormængde. p. C.
0	+ 7,2	1,0220	1,514	2,742
5	+ 3,3	1,0260	1,789	3,239
10	+ 2,8	1,0260	1,789	3,239
20	+ 1,6	1,0268	1,817	3,295
30	+ 1,3	1,0268	1,817	3,295
50	+ 0,3	1,0267	1,800	3,260
100	— 0,3	1,0270	1,840	3,332
Bund, 152	— 0,2	1,0266	1,814	3,285

Ved Fiskefjorden begynder den lange Halvø, som begrænser hele den ydre Del af Godthaabsfjorden imod Vest. Fjeldene, der bestaa af Gnejs, ere særdeles lave. Kun nogle enkelte Toppe paa 4—6 hundrede Fod rage højt op over disse Omgivelser; men bagved alt dette hæve sig paa den modsatte Side af Godthaabsfjorden de mægtige, tildels snedækte Fjelde, som i Forhold til de foran nævnte ligne sande Kæmper.

Hele Halvøen er opfyldt af utallige smaa og adskillige store, langstrakte Søer, hvorfra Elvene flyde dels til Godthaabsfjorden, dels til de mindre Fjorde, som fra Davis-Strædet skære sig ind i Landet, og af hvilke nogle, saaledes Natsilik, i Formen have meget tilfælles med Fiskefjorden. Den sydligste Del af Halvøen er gennemskaaren af flere lange Stræder, der danne bekvemme indenskjærs Veje for Rejsende.

Imod Vest er dette Land opløst i utallige Øer og Skjær, som i størst Mængde ere samlede i Øgrupperne Pisugfik, Satsigsut, Kangarsuk, Satsigsunguit og Satsigsuaranguit. Længst mod Syd afsluttes hele dette Parti af Landet ved Øgruppen Kitsigsut (Kokøerne), som alene omfatter 7 til 800 Øer og Holme. Paa alle disse Øgrupper hersker et broget Liv af alskens Søfugle; Tusinder af Ederfugle, Maager, Tærner, Struntjægere,

Alker, Søpapegøjer og fl. A. fylde Luften med deres mangeartede, hæse Skrig.

Blandt de mindre Fjorde paa denne Strækning kan mærkes Okumiat, Natsilik, og Kangiliartorfik. Ved Bunden af sidstnævnte Fjord, saavel som ved en anden Lokalitet Imanek, noget sydligere, findes en stor Mængde subfossile Skaller¹⁾. De findes begge Steder paa en betydelig Strækning i og ved Bredderne af mindre Elve, der skylle dem ud af Lerbunden, over hvilken Elvene løbe, men Højden over Havet var saa ringe, at den ikke var til at maale ved Hjælp af Aneroid.

At der i denne Del af Landet findes Turmalin og Beryl, er allerede ved en tidligere Lejlighed blevet omtalt²⁾.

Den 5te August ankom vi til Godthaab, og Resten af Sommeren anvendte vi fra nu af til at berejse den mægtige Fjord, der under Navn af **Godthaabsfjord** (Baals Revier)³⁾ i mange Forgreninger skærer sig ind til Indlandsisen. Jeg skal paa Forhaand bemærke, at denne Fjord helt igjennem har været saa meget berejst af Videnskabsmænd, og at der navnlig af Giesecke⁴⁾ foreligger en saa nøjagtig Beskrivelse af dens Naturforhold saavel i store Træk som i Enkelthederne, at der kun vil være meget lidt Nyt at optegne. Vor Hovedvirksomhed gik da ogsaa ud paa, næst Indsamling af Naturalier og Undersøgelser af nordiske Rudera, at foretage Maalinger for at tilvejebringe et, saavidt muligt, paalideligt Kaart over Fjorden. I Forhold til andre Dele af Grønland har der alt foreligget usædvanlig nøjagtige og detaillerede Kaart over Godthaabsfjorden, og disse

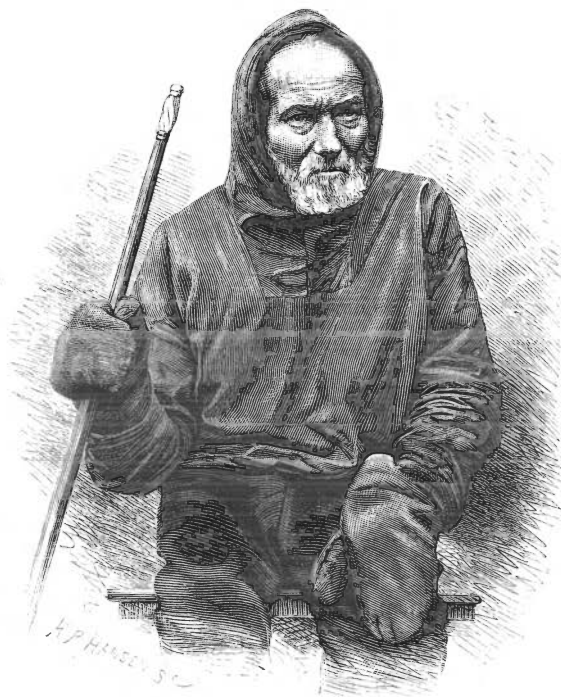
¹⁾ Paa begge de to nævnte Lokalteter fandtes: *Mya truncata* L.; *Saxicava pholadis* L.; *Tellina calcarea* Chemn.; ved Imanek tillige *Balanus Hameri* Ascan.; *Mya arenaria* L. og *Pecten islandicus* Müll.

²⁾ Meddelelser om Grønland I, S. 86.

³⁾ Dens rette grønlandske Navn er Kangersunek, som dog hyppigst bruges specielt om Fjordens inderste Arm.

⁴⁾ Giesecke: Mineralogisk Rejse i Grønland ved F. Johnstrup, Kjøbenhavn 1876.

Fig. 3.

Dan. Kleinschmidt.

Født d. 27de Februar 1814. — Død d. 8de Februar 1886.

skyldes Samuel Kleinschmidt. Jeg har ved tidligere Lejligheder anført denne Mand som Kilde, og de, som skrive om grønlandske Forhold, vilde mange Gange have havt Anledning dertil, hvis han havde optegnet og udgivet Alt, hvad han vidste om Grønland og dets Befolkning. Det fejler vist ikke, at der blandt hans Efterladenskaber maa findes mange værdifulde Ting, som det nok kunde lønne sig Umagen at bevare; thi der er sikkert faa, som nogensinde have havt et saa nøje Kjendskab til disse Forhold som han. Født ved Lichtenau i Grønland den 27de Februar 1814 (hans Fader var herrnhutisk Missionær) og tildels opdraget blandt Grønlænderne, havde han tilegnet sig disses Sprog og Levevis, saa at Ingen bedre end han kunde sætte sig ind i deres Tankegang. Derfor var han ogsaa Raadgiver og Vejleder for enhver Grønlænder, som i egne Anliggender henvendte sig til ham, og Ingen kunde som han udspørge dem og faa paalidelig Underretning af dem, idet han ved sit indgaaende Kjendskab til deres Karakter forstod at sondre det Faktiske fra det, hvormed Grønlænderne ved deres livlige Fantasi ofte krydre Beretningerne. Ved Siden af grundige Kundskaber i flere Retninger, besad han en aldrig svigtende Paalidelighed, der giver hans forskjellige Bidrag til Kjendskabet om Grønland og om Alt, hvad dermed staar i Forbindelse, saa meget større Værd. Foruden sin literære Virksomhed, af hvilken den grønlandske Ordbog og Grammatik er det væsentligste Resultat, var den Fritid, hans Tjeneste som Lærer ved Missions-Seminariet i Godthaab levnede ham, optagen af meteorologiske Observationer og Udarbejdelsen af Kaart, hvortil han om Sommeren skaffede sig Materiale ved Rejser i forskjellige Dele af Landet. Med yderst faa Midler, men ved en fortrinlig Anvendelse af disse og af de Oplysninger, han formaaede at skaffe sig, saavel som ved Hjælp af sit skarpe Blik paa Naturforhold, formaaede han at tilvejebringe overordentlig paalidelige og detaillerede Kaartskitser, som tidligere have dannet Grundlaget for adskillige grønlandske Kaart, og som senere, da en mere

methodisk Opmaaling iværksattes, ere blevne benyttede til at udfylde mange af Kaartenes Detailler. Paa Rejserne, saavel som hjemme, holdt han mest af at indrette sig fuldstændig paa grønlandsk, baade i Klædedragt og i Levevis, og dette i Forbindelse med flere andre Udslag af hans Karakter og ydre Forhold, der knyttede ham dels til den danske, dels til den tyske Menighed, men fremfor Alt dog til Grønlønderne, gjorde, at man var tilbøjelig til at kalde ham en Særling, hvilket han i Virkeligheden ogsaa var i flere Retninger. I hans sidste Leveaar nedbøjede Sygdom hans Legeme og tilsørede tildels hans tidligere saa klare Tankegang. Saaledes var hans Tilstand, da jeg saa ham sidste Gang, og om end hans Blik udtrykte dette, er det ikke blevet synderlig fremtrædende paa det forøvrigt vellykkede Fotografi, som jeg var saa heldig at faa taget af ham, og som i det her gjengivne Træsnit (Fig. 3) vil fæstne Skikkelsen af denne mærkelige Mand i Hukommelsen hos dem, der have kjendt ham i de senere Aar. Kleinschmidt døde i Godthaab den 8de Februar 1886.

Vor Rejse i Godthaabsfjorden udstrakte sig til alle dens større Forgreninger med Undtagelse af den inderste, Kangersunek, der var i den Grad opfyldt af Kalvis fra Bræen, som skyder sig ud i den, at alt Haab om at trænge derind maatte opgives. I de senere Aar skal Isen her have tiltaget saa betydeligt, at Grønlønderne nu sjeldent kunne rejse der, hvilket tidligere var ganske almindeligt. Fra flere høje Fjelde i dens Nærhed fik vi dog et godt Overblik over denne Fjordarm, saavel som over Landet Øst for den og over de paa Indlandsisen liggende Nunatakker. Paa Nordsiden af Landet Nunatarsuak findes to Søer Iluliartok og Ujaragtok, som opstemmes af den forbi-skydende store Bræ og som derfor periodisk tømmes, og hele den tørlagte Søbund er da oversaaet med de Isfjelde, som Bræen har afgivet til Søen. Disse to ere de største af den Art Søer, som jeg nogensinde har seet. Et herhen hørende Fænomen skal forekomme paa Isen Syd for Nunatarsuk, idet

der her af og til skal sees en vældig Vandsøjle blive kastet i Vejret fra Isen. Medens jeg fra Fjeldet Nikok (3130') iagttog denne Del af Indlandsisen, var dette Springvand dog ikke i Virksomhed, om det overhovedet eksisterer; dette nærer jeg dog ikke megen Tvivl om, da Fænomenet, der er let forklarligt, jo ikke er enestaaende og maa tilskrives lignende Aarsager som dem, der gjør sig gjældende ved de ofte omtalte Søer.

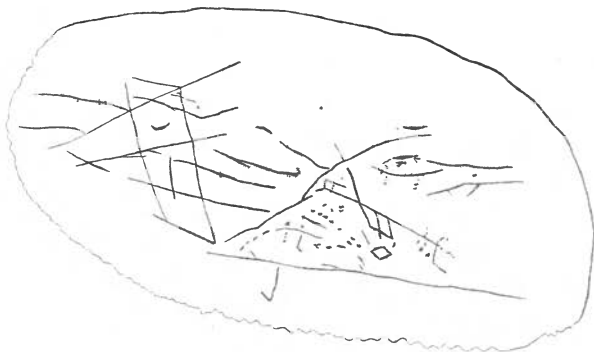
Som alt antydet ere de to Isbræer, der udmunde i Godthaabsfjorden, temmelig produktive; Fjorden kan ofte være spærret med Is helt ud til Kornok, men det er mest mindre Kalvis uden store Isfjelde.

Da der ved et Sted, **Atanek**, nogle Dagsrejser Nord for Ujaragsuit, ifølge forskellige Beretninger skal findes en Vægstens-Blok, paa hvilken der skulde være indridset en Del Tegn, som efter de Beskrivelser, Grønlændere have givet af dem, have været antagne for Runer, foretog vi i Dagene fra den 15de til den 19de August en Vandring ind til det nævnte Sted. Udgangspunktet for Vandringen var Ujaragsuit, ved Bunden af Godthaabsfjordens nordostligste Arm, der bærer det samme Navn. Fra Dalen Nord for Ujaragsuit gik Vejen over et øde Plateau 2—3000 Fod over Havet, hvor der findes talrige Søer. Noget Syd for Atanek maatte vi med stort Besvær vade igjennem en dyb, rivende Elv med leret Vand, og vanskeligere blev denne Passage endnu paa Hjemvejen, da en vedholdende Regn i Mellemtiden havde foraarsaget en stærk Opsvulmen af Elven. Egnen ved Atanek er lidt mindre øde end Plateauet. Der findes paa Fjeldskraaningerne ned imod Bredden af den store Sø, ved hvis sydlige Ende Stedet ligger, lidt mere Vegetation, og Søen med dens talrige Øer og bugtede Kyster samt den bagved liggende Indlandsis, giver Stedet et livligere Udseende. Som det senere vil blive omtalt, findes saavel ved Ujaragsuit som ogsaa nærmere ved Atanek en Del nordiske Ruiner, og det vilde derfor ikke være saa ganske usandsynligt, om der virkelig skulde findes Runer her i Egnen. Dette viste sig imidlertid

ikke at være Tilfældet. Atanek¹⁾, som ligger under 65° 3' Br. c. 2400 Fod o. H., er om Sommeren Opholdssted for en Del Renjægere, der her bygge sig smaa Hytter af Sten, store nok til at et Par Mennesker kunne sove i dem. Herfra foretage de saa videre Udflugter langt omkring i Egnen for at jage.

«Runerne», som vare det egentlige Maal for vor Udflugt, viste sig kun at være nogle tilfældige Ridser paa Overfladen af en tilsyneladende fastliggende Vægstens-Blok, der var c. 10 Fod lang og henved 4 Fod bred. Ridserne synes nok at kunne være frembragte ved skærende Instrumenter, men have sikkert

Fig. 4.

«Runerne» ved Atanek. (Ryder).

ingen anden Oprindelse end Lysten hos mange Mennesker til at skære i noget, som vi jo ogsaa hos os, saavel som i alle andre Lande, kjende saa godt fra alskens Udskæringer i Træer, paa Døre, Plankeværker o. l. Foruden Streger sees ogsaa paa Stenen, saavel som paa andre Vægstens-Klipper i Nærheden, en Del Navne og Aarstal af yngre Datum²⁾, der døg for det meste

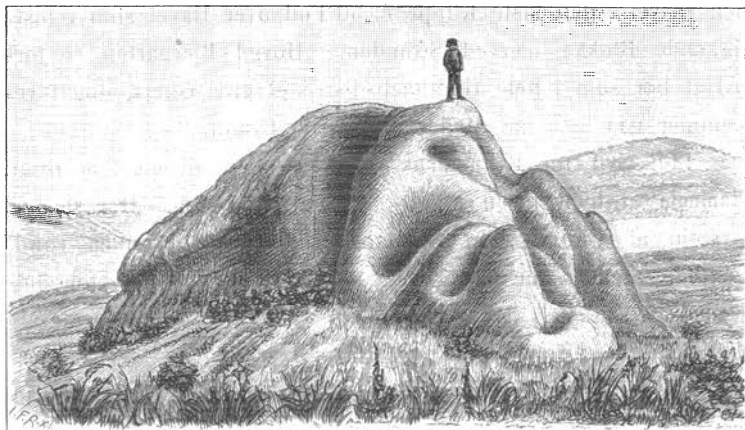
¹⁾ o: Sammenhæng, bruges ofte som Navn for Steder, hvor Landet paa den ene Side af en Række Indsøer hænger sammen med den anden Side, altsaa et Vandskjel imellem Søer.

²⁾ En af disse Inskriptioner bar Aarstallet 1861 og var dækket af et fodtykt Mostæppe.

vare dækkede af Græstørv. Det hosstaaende Træsnit af Figurerne paa Stenen (Fig. 4) er Gjengivelsen af en Skitse, men vil være tilstrækkelig til at vise enhver Sagkyndig, at man her ikke har med Runer at gjøre.

Foruden denne «Runesten» er der her i Egnen endnu en anden Gjenstand, som med Urette har været henregnet til Minderne om Nordboernes Ophold i Grønland. Det er den saakaldte «Jættestol» i Dalen ved Ujaragsuit, en halv Times Vandring Nord for Fjorden, 430 Fod o. H. Den er en $13\frac{1}{2}$ Fod

Fig. 5.

•Jættestolen• ved Ujaragsuit, seet sydfra. (Ryder).

høj, nøgen, fast Klippe, som er stærkt afglattet og isskuret, og som rager op over Dalens Bund. Dens største Tværsnit er i Dalens Retning, og paa dens sydligste Parti findes, som vedføjede Træsnit viser (Fig. 5), en Mængde større og mindre Fordybninger, der have givet Anledning til den fejlagtige Antagelse om Stenens Oprindelse. I Virkeligheden ere disse Fordybninger ikke andet end Jættegryder, hvis Dannelses muliggjort kan tilskrives Isens Virkning. Den største Fordybning findes paa Sydvest-Siden; den danner en lodret Niche af en noget uregelmæssig

Form som en halv Cylinder gjennem hele Klippens Højde og har en Diameter paa c. 9 Fod. Foruden en Mængde mindre Gryder paa Klippens Sydside findes en stor meget markeret horizontal Ispløjning paa dens vestlige Sideflade.

Paa adskillige Lokalteter i Godthaabsfjorden findes Vægsten, bl. A. ogsaa ved Ujaragsuit og ved Uvkusigsak ved den samme Fjordarm. Vægstenen er her af udmærket Kvalitet og i rigelig Mængde, hvorfor ogsaa Grønlænderne i Godthaab fra disse Steder hente den største Mængde af den Vægsten, som de have Brug for, dels til Husgeraad, dels til forskjellige andre Gjenstande, som de sælge til Europæerne. Ved Uvkusigsak findes den saavel i den faste Klippe c. 50 Fod over Havet som i løstliggende Blokke nærved Stranden. Hoved-Bjergarten er forøvrigt her som i hele Godthaabsdistriktet graa Gnejs, dog forekommer paa ikke faa Steder ogsaa rød Granit.

Lidt Syd for Uvkusigsak kommer man til en lille Bugt, **Maujuola**, i hvilken en mindre Elv har sit Udløb. Her sees et System af Terrasser, bestaaende af Grus og smaa rundkantede Sten, som ere lejrede omkring Elvdalen i følgende Orden:

1ste Terrasse, 20 Fod over Havet,

2den Terrasse, 80 Fod o. H. Overfladen er omtrent 50 Skridt bred, har et Fald imod Elven af 2° , medens dens Sider have et Fald af 36° .

3die Terrasse, 180 Fod o. H. Dens Overflade har et svagt Fald og bestaar af flere lave Afsatser, ialt c. 300 Skridt bred. Dens Sideflades Fald er 32° .

4de Terrasse, 300 Fod o. H. Overfladens Fald 2° , Breden 60 Skridt. Sidefladens Fald er variabel, bestaaende af flere mindre Terrasser.

5te Terrasse, 330 Fod o. H. Dens Sideflade har kun et svagt uregelmæssigt Fald. Ovenfor denne er der flere tydelige Afsatser, førend man kommer til den

6te Terrasse, hvis Højde er 410 Fod o. H. Overfladens Fald 2° , Skræntens Fald 33° mod Elven.

Denne Terrasse er den øverste, som kan angives med Sikkerhed, dog sees endnu højere enkelte horizontale Linier paa Fjeldsiderne, der nok kunde angive tidligere Terrasser, men de kunne kun skjelnes, naar man befinder sig i betydelig Afstand fra dem, og ere derfor noget tvivlsomme. Derimod traf vi atter i en Højde af 1540' paa et System af 3 terrasselignende mindre Plateauer, bestaaende af Grus og smaa, rundkantede Sten, hvis Overflade havde et Fald af 3° ud imod Dalen. Disse laa dog mere isolerede og i større Afstand fra Elven og syntes snarere at kunne henføres til Bunden af en udtørret Sø.

Toppen af et 2960 Fod højt Fjeld, som vi bestege, var isglattet.

Nord for Godthaabsfjorden strækker sig en næsten 5 Mil lang Sø, **Tasersuak**, i NNV.-Retning, som har to store Afløb, det vestligste til Kugsuk, det østlige til en Fjordarm, som ved den stejle Halvø, Ivnujagtok (3870 Fod), gaar i nordlig Retning. Ad denne Elv, som paa en Del af sit Løb er sejlbær, medens man et Par Steder maa bære Baad og Bagage over temmelig lange Strækninger af Landet forbi brusende Vandfald, kan man naa op til Søen, hvis Vandspejl ligger noget over 200 Fod o. H. I en mod NO. gaaende Arm af Søen udmunder en Bræ fra Indlandsisen, og Søens Vand er derfor lerholdigt. Bræen viste i de Par Dage, vi vare lejrede ved den, for derfra at foretage en Vandring op i Landet imod Nord, ingen iagttagelig Bevægelse, og i Søen saaes ej heller Isfjelde; til sine Tider skal der dog ikke være saa faa af dem, og Bræen maa da have været i Bevægelse. Forøvrigt frembyder Søen og dens Omgivelser ikke stor Interesse. Adskillige Elve med omliggende Terrasser udmunde i den, og i Elvdalene sees paa mange Steder en yppig Vegetation; bl. A. findes umaadelige Masser af Blaabær, hvis Frugter her opnaa en sjelden Størrelse.

Efterat vi havde berejst Godthaabsfjordens inderste, nordlige Forgreninger og disses nærmeste Omegn, vare vi allerede naaede til den 2den September, og kunde saaledes snart vente at faa Bud om, at «Thorvaldsen», som skulde føre os hjem, var ankommen. For at benytte den resterende Tid saa meget som muligt, delte Expeditionen sig saaledes, at Premierlieutenant Ryder berejste den vestligste Del af Fjorden med den mod Nord gaaende Arm Kugsuk, medens jeg selv, ledsaget af Candidat Hansen, gik ind i Fjorden **Pisigsarfik** og derfra tilbage ad den østligste af de tre lange parallelle Løb, som danne Adgangen til Godthaabsfjordens indre Del. Dette Afsnit af vor Rejse havde ved Siden af Opmaalinger, mest antikvarisk Interesse, da der i Pisigsarfik, som senere vil blive viist, findes en Del nordiske Ruiner. Paa Vejen ind til Fjorden anløb vi Øen **Umanak**, hvor et, man kan næsten sige fabelagtigt Dyr, Maujok, skal have Ophold. Den største Del af Øen optages af et 1230' højt Fjeld, som skraaner jævnt ned imod NV., endende i en Slette, paa hvilken en herrnhutisk Missionsplads med omliggende Grønlænderhuse er anlagt. Paa Øens Sydside, som falder brat ned imod Fjorden, findes to Klippehuler nær ved hinanden, den øverste i en Højde af 200 Fod o. H. Hulernes Munding, foran hvilke der er smaa Afsatser, hvortil man kun kan naa ved at klattre, ere c. 3 Fod høje. Herfra aftager Hulernes Højde stærkt indefter, saa at man kun kan naa et kort Stykke frem ved at lægge sig paa Maven, og de fortsættes da, saa langt man kan se eller række med Stager, som en smal Revne. Efter Grønlændernes Beretning skal den naa helt ind til Bjergets Indre, uden at de naturligvis kunne føre noget Bevis herfor. Det er ved Mundingen af disse Klippehuler at Maujoken, der beskrives som et lille hvidt Dyr med lang Krop og korte Ben, og som man mener skal leve i Revner og Huler i Bjergets Indre, af og til viser sig for Yderverdenen. Det lykkedes os ikke at træffe Nogen, der havde seet det, men som det altid gaar med den Slags tvivlsomme Ting, kunde man nævne mange, enten

Afdøde eller Folk, der ikke vare tilstede, som havde været saa heldige. Man fortalte endog, at der ofte var sat Snarer i Form af Løkker for dem, men de vare altid, naar man saae til dem, trukne sammen, uden at noget Dyr var fanget i dem. Hvad der formodentlig har fremkaldt Troen paa Maujoken, der vel nærmest maa være Hermelinen, om den findes, er et Lag af Exkrementer, som findes paa Hulens Bund i Mundingen og saa langt inde, som man kan række. De af os medtagne Prover ere blevne afleverede til det zoologiske Museum. De ligne Gede-Exkrementer i paafaldende Grad, hvorved Historien om Maujok taber endnu mere i Sandsynlighed.

Paa Øen Umanak, som overalt i den indre Del af Godthaabsfjorden, findes en frodig Vegetation, især er dette Tilfældet omkring de nordiske Ruiner, der ofte ere saa ubetydelige, at den ualmindelig kraftige Plantevæxt er det eneste synlige Tegn paa deres Tilstedeværelse.

Ved Kapisilik i Bunden af Pisigsarfik, der kun er adskilt fra Kangarsunek ved en lav Landtange, udmunder en Ely, hvori der findes mange Skjællax, der ikke ere saa almindelige i Grønland som Ørreden. Her i Fjorden fandt vi en Del Bændeltang, der saa vidt vides tidligere kun er fundet i ganske faa Exemplarer af Vahl i Fjordarmen Kugsuk.

I den Tid, vi opholdt os i Pisigsarfik, straaledø Nordlysene med usædvanlig Styrke. Natten imellem den 3die og 4de September saae vi ved Kapisilik pragtfulde Nordlys, der i radiale Straaler udgik fra Zenith imod Horizonten; foruden disse droges uafslægt ligesom folderige Tæpper henover Landskabet, idet de, kommende Syd fra, bevægede sig lige imod os, og Underranden, som var stærkt belyst, syntes næsten at berøre Jordoverfladen; af og til kunde vi endog tværs igjennem dem skimte nogle lave Fjelde, som kun laa omtrent en Fjerdingsvej Syd for os. Til sidst troede vi næsten at befinde os midt i denne Straaleglans, men dermed ophørte ogsaa Fænomenet for at afløses af nye fremvæltende Straaletæpper.

Medens Candidat Hansen og jeg havde berejst de omtalte Fjorddele, havde Lieutenant Ryder fuldført sit Hverv i Fjordens vestlige Del, men havde ikke i samme Grad som vi været begunstiget af Vejret. Han havde bl. a. taget nogle Lodskud, som nedenfor ville blive anførte.

Den 7de September mødtes de to Dele af Expeditionen atter paa Vestsiden af Øen **Sermitsiak**, da det var vor Hensigt at afslutte vor Rejse med en Bestigning af Fjeldet Sadlen (3860'), hvis Top, om end ikke videre høj, efter Sigende endnu intet Menneske har naaet. Vi vare dog ikke heldige med denne Expedition. Vi gik op fra Fjeldets sydvestlige Side og naaede i 2500 Fods Højde et Plateau, hvorpaa der fandtes en lille Bræ. Herfra hæver sig Fjeldets Top, som øverst har Form af en Sadel og er stærkt takket. Den eneste Adgang herfra opad var en smal stejl Ure eller Leje for en udtørret Bjergrøst, der bestod af meget løstliggende Grus og Sten, som løsnedes for hvert Skridt og derved udsatte de nedenfor værende for Fare for at blive ramt af dem. Med en Del Besvær naaede vi dog op til et lille Plateau 3060 Fod o. H., hvor vi med Sikkerhed kunde hvile os lidt. Medens vi vare her, satte en saa tæt Taage ind, at Gjenstande selv i 10 Skridts Afstand vare skjulte for os.

Da Vejen blev endnu besværligere, end den havde været, ventede vi her nogen Tid for at oppebie klart Vejr. Da dette imidlertid ikke vilde indfinde sig, gik vi ned, idet en fortsat Bestigning ad en vanskelig Vej, tilmed paa en Tid da Dagen var kort, under disse Forhold vilde være utilraadelig og ikke engang give noget Udbytte, naar hele Landskabet var skjult for os.

Den 10de September vendte vi tilbage til Godthaab, hvor vi anvendte Tiden indtil vor Afrejse med Forberedelser til denne og med at tage forskjellige Observationer.

De i Godthaabsfjorden anstillede Dybdemaalinger gavede følgende Resultater:

A. Den 7de August, Kl. 4 EM., udfør Godthaab, midt i Fjorden.
205 Favne.

Dybde. Favne.	Temperatur. C.	Vægtfylde.	Klor. p. C.	Beregnet af Klormængde. Salt. p. C.
0	7,0	1,0238	1,676	3,035
10	3,6	1,0261	1,787	3,236
25	3,0	1,0261	1,787	3,236
50	1,4	1,0262	1,801	3,262
100	0,4	1,0261	1,787	3,236
170	0,1	1,0261	1,787	3,236
Bund, 205	0,1	1,0263	1,814	3,285

B. Den 7de August, udfør Godthaab, 1500 Alen fra Land.
195 Favne.

0	7,0	1,0236	1,643	2,975
150	0,3	"	"	"
Bund, 195	0,1	1,0263	1,814	3,285

C. Den 4de September, 4 Mil Nord for Godthaab,
midt i Fjorden. 267 Favne.

0	5,1	1,0202	1,392	2,521
10	4,0	1,0240	1,662	3,010
25	2,8	1,0244	1,705	3,088
50	2,2	1,0258	1,775	3,214
100	1,0	1,0264	1,849	3,349
200	0,2	1,0254	1,758	3,184
Bund, 267	0,4	1,0258	1,761	3,189

D. Den 7de September, 2 Mil Nord for Godthaab, c. 1500 Alen
fra Sadeløen. 100 Favne.

0	"	1,0202	1,406	2,546
10	"	1,0238	1,676	3,035
25	"	1,0254	1,764	3,195
50	"	1,0253	1,763	3,192
Bund, 100	"	1,0259	1,787	3,236

Paa Expeditionens Rejser i 1884 og 1885 bleve adskillige Egne besøgte, hvor tidligere ingen Europæer havde været, bl. a. de store Fjorddistrikter omkring S. Strømfjord, Evighedsfjorden og S. Isortok samt den indre Del af Landet Nord for Godthaabsfjorden.

Om end Udbyttet af disse Rejser, navnlig i mineralogisk Henseende var ringe, er dog ved dem opnaaet, at en stor Lakune i Kjendskabet til Grønlands Vestkyst er bleven udfyldt, selv hvad de rent orografiske Forhold angaar. Ogsaa i botanisk og zoologisk Henseende have disse Egne været saa godt som ukjendte. Vel gennemstrefjes hele dette store Terræn hver Sommer af grønlandske Renjægere; men disse foretage saa godt som aldrig Indsamlinger af Planter eller Dyr; det eneste, de af egen Drift kunne hjemføre, er Sten, som forekomme dem sjeldne. I zoologisk Henseende frembød Egnen saare lidt af Interesse. De Dyr, som saaes, vare de almindeligt forekommende. Det kan dog bemærkes, at der i Søerne langt inde i Landet, især i Egnen omkring Søndre Strømfjord, fandtes Snegle i saa stor Mængde, som man ikke tidligere har havt Kjendskab til, deriblandt endog enkelte Arter, der tidligere have været betragtede som forholdsvis sjeldne.

De indsamlede Ferskvandssnegle, som velvilligt ere bestemt af Inspektør Levinsen, vare:

Pisidium Steenbuchii Müll.

Planorbis arcticus Bk.

Limnophysa Holbelli Bk.

— *Vahli* Bk.,

der alle ere amerikanske Arter, hvilket altsaa har Betydning for Bestemmelsen af den grønlandske Faunas Oprindelse.

Endnu kan bemærkes, at vi i Nærheden af Indlandsisen i S. Strømfjords Distrikt traf paa *Fuligula clangula*, en Han og en Hun, som tilligemed 3 Unger laa i en lille Sø. Da de os ledsagende Grønlændere, med Undtagelse af een, ikke havde seet denne Fugl tidligere, antager jeg, at den ikke kan være

almindelig i denne Del af Landet. Den ene Grønlænder, som kjendte Fuglen og kaldte den Kingogtok (formentlig fordi de mørke Fjer i Panden ligne Klapmydsens Pandeblere, Kingok), havde kun seet den langt ude i Davis-Strædet, hvor han havde været med amerikanske Fiskere.

Forøvrigt er blandt det indsamlede zoologiske Materiale, som er afleveret til det zoologiske Múseum, kun et Exemplar opgivet som nyt for Grønlands Fauna, nemlig *Cottunculus microps* Coll.

Hvad Expeditionens botaniske Udbytte angaar, da maa dette betegnes som mere tilfredsstillende. Dette har sin Grund deri, at Exemplarer af Planter ere meget lettere at tilvejebringe og opbevare paa den Slags Expeditioner end zoologiske Præparater, dels ogsaa deri, at Egnenes Nyhed paa Forskningens Omraade maa have langt større Indflydelse paa det botaniske end paa det zoologiske Udbytte. Forøvrigt henvises til den af Professor Lange givne Redegjørelse for de af Expeditionerne hjembragte Planter.

Idet jeg med Hensyn til Landets Kaartlægning skal anføre, at en lignende Fremgangsmaade er bragt til Anvendelse som paa mine Expeditioner i 1878 og 1879, skal jeg kun tilføje, at Triangulationen i 1884 fra Holstensborg til Søndre Strømfjords Munding er baseret paa den af mig i 1879 maalte Basis og Azimuth ved Holstensborg. I den sydlige Del er Grundlaget for Triangelnettet dels en ved Sukkertoppen i 1885 maalt Basis og Azimuth, dels den af Kapt. Falbe i 1864 foretagne Triangulation ved Godthaab, der ogsaa blev benyttet af mig i 1878 ved Kaartlægningen af Egnen Syd for Godthaab. Ved fra de nævnte to Udgangspunkter at regne respektive Syd og Nord efter viste der sig i Tilknytningspunktet (Fjeldet Tovkusak $64^{\circ} 52' B.$) en saa ringe Afvigelse, at man, med den Fordring til Nøjagtighed, som der her er Tale om, kan se helt bort fra den. I Egnen imellem Sukkertoppen og S. Strømfjord kunde paa Grund af forskellige Omstændigheder, navnlig uheldige Vejrforhold, kun

tilvejebringes en delvis Forbindelse af Nettene, og Maalingerne i denne Egn ere derfor paa bedste Maade supplerede med astronomiske Observationer og Pejlinger.

Paa den Side 119 meddelte Liste over Positioner af en Del Steder ere de benyttede Stationer betegnede ved $\triangle$, hvorhos ligeledes Højderne for dem ere angivne.

Der staaer nu kun tilbage at omtale **Ruinerne i Godthaabs-Fjordens Distrikt**, idet vi paa vor Rejse her havde Lejlighed til nærmere at undersøge enkelte af dem.

Den meget korte Tid, som stod til Expeditionens Raadighed, samt dens andre Formaal umuliggjorde en systematisk Undersøgelse af disse Forhold; thi det vilde koste megen Tid og en ret betydelig Arbejdsstyrke at kaartlægge, udgrave og nøjagtig undersøge de talrige nordiske Ruiner i dette Distrikt. Da det imidlertid er usandsynligt, at der i en nær Fremtid vil blive udsendt nogen Expedition med dette Formaal for Øje, har jeg anseet det for rettest paa dette Sted at give en samlet Oversigt over alle de hidtil kjendte Ruiner og andre Fortids-Levninger fra Nordboernes tidligste Bebyggelse i denne Egn, saameget mere som de fleste af dem ere saa ubetydelige, at de maaske i en ikke fjern Fremtid ville være helt forsvundne.

I «Grønlands historiske Mindesmærker», 3die Bind (1845) findes under Artiklen «Antiquarisk Chorographie af Grønland» allerede en samlet Oversigt over de da kjendte Ruiner i Godthaabs-Distriktet; men dels er den meget mangelfuld, dels er det Kaart over Godthaabs-Fjorden, som ledsager Bogen, og paa hvilket Ruinerne ere aflagte, saa langt fra stemmende med Virkeligheden, at det er i høj Grad vildledende istedetfor vejledende.

Skjøndt den omstaaende Fortegnelse og de ledsagende Bemærkninger, som sagt, ikke kunne gjøre Fordring paa at være

udtømmende eller i alle Maader fuldt paalidelige, da de hidrøre fra forskjellige Kilder, tager jeg dog ikke i Betænkning at fremkomme med den, da det for Tiden er det Bedste, man kan skaffe tilveje. Det vil sees, at Antallet af Ruinerne i denne Del af Landet ikke er saa ganske ringe, i alt Fald stort nok til at de kunne have dannet en særskilt Koloni under et eget Navn «Vesterbygd».

Til Fortegnelsen er fornemmelig benyttet en Del Oplysninger, som Premierlieutenant Ryder forskaffede sig af Kleinschmidt og forskjellige Grønlændere under sit lange Ophold ved Godthaab som Deltager i den danske meteorologiske Polarexpedition, og som Lieutenant Ryder velvillig har stillet til Expeditionens Raadighed. Disse Optegnelser ere supplerede med vore egne Iagttagelser samt med, hvad der tidligere er offentliggjort, hvor dette har kunnet bringes i Samklang med det nu foreliggende Materiale.

De Gamles Vesterbygd har fornemmelig ligget ved Godthaabs-Fjorden og Ameralik-Fjorden. Ved den førstnævnte ligge Ruinerne noget mere spredte end ved den sidstnævnte, men ved dem begge mest omkring Fjordenes indre Dele, hvad der kan tyde paa, at Nordboerne væsentlig have stolet paa Fjordsælen til Vinterføde og fanget den fra Isen, idet Vandet her i Almindelighed er tillagt om Vinteren¹⁾. Ved Siden af denne Hovednæring har dog selvfølgelig Rener og andet Vildt i Forbindelse med Gede- samt maaske Faarehold og Kvægavl bidraget til Folkenes Ernæring.

De i dette Distrikt værende Ruiner ere, paa faa Undtagelser nær, saa forfaldne, at de fleste af dem, som anført, kun kunne kjendes paa den ualmindelig frodige Vegetation, som antyder deres og navnlig Køkkenmøddingernes Beliggenhed, og meget faa af dem kunne derfor afbildes, end sige opmaales.

---

¹⁾ Rink: «Grønland», II, S. 311.

Med Hensyn til de anførte Ruiners Beliggenhed henvises til Tavle XI, paa hvilken de med Fortegnelsen overensstemmende Nummere ere anførte.

A. Godthaabs-Ejordens Distrikt.

Hovedpladserne for Beboelsen have her tilsyneladende været ved Ujaragsuit¹⁾ og ved Kapisilik, men forøvrigt findes Ruiner spredte i hele Distriktet.

1. I Bugten indenfor Øen Kekertak, Vest for Halvøen Ivnujuagtok, c. 30 Skridt fra Stranden. Der har vist kun ligget eet Hus, og Ruinen skal være meget utydelig.

2. Lidt Nord for den smalle lave Landtange, som forbinder Halvøen Ivnujuagtok med Fastlandet.

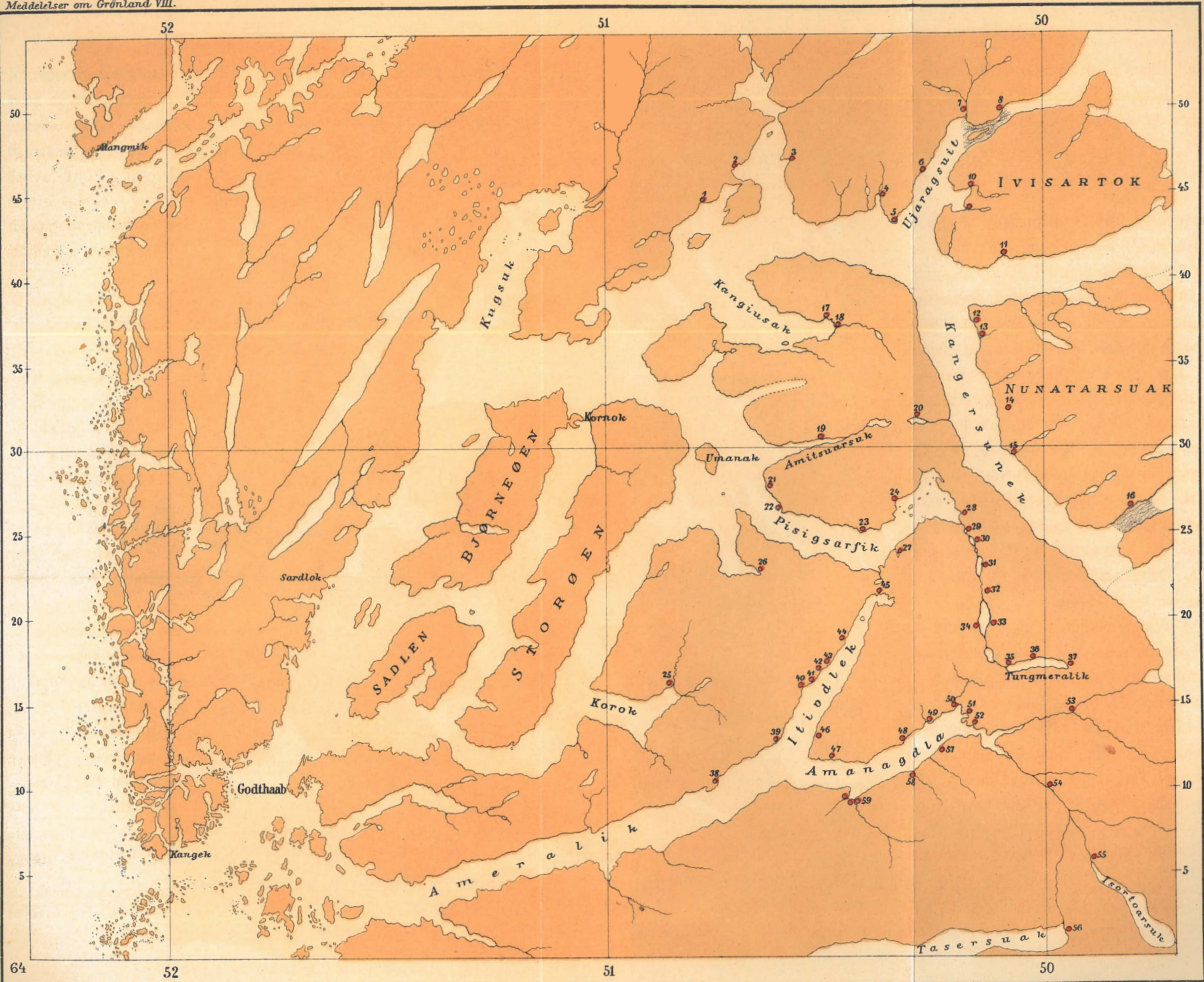
3. (Tavle VII a.) Ved en lille Bugt noget Nord for en af Grønlænderne hyppig benyttet Teltplads Karra paa Østsiden af Fjordarmen, som fører op til Søen Tasersuak. Den ligger 25 Fod o. H. og 20 Skridt fra Stranden, som her bestaar af en Lerskrænt. Udenfor denne findes en flad, leret Havbund, som falder tør ved Lavvande. Af Ruinen sees meget lidt, og den er stærkt overgroet navnlig af Pilekrat og Dueurt. Den er 25 Fod lang og 16 Fod bred.

4. Ved den østlige Bred af en lille Elv, der udmunder i Bugten Arningangua lidt Vest for Pynten Kugsangarsorsuit; formodentlig den samme, der omtales i «Grønlands historiske Mindesmærker» III, S. 841, som beliggende ved Igdlorsuit²⁾.

5. Lidt Nord for Pynten Kugsangarsorsuit sees en Plet med frodig Vegetation samt en Samling Sten. Dette i Forbindelse med Traditionen om, at der skal findes en Ruin, gjør det ikke usandsynligt, at her kan have staaet et Hus.

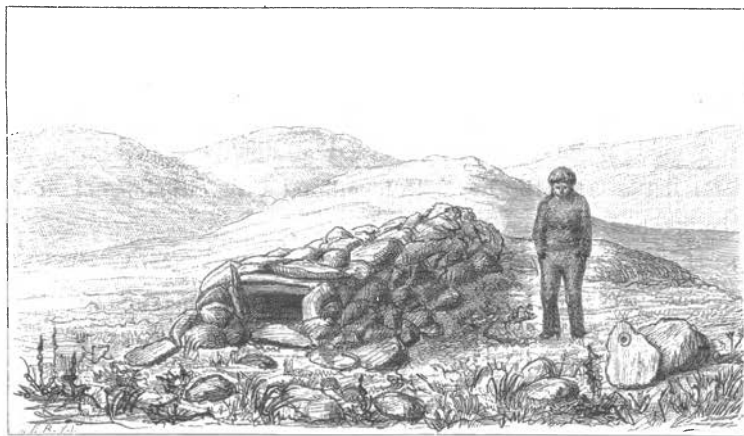
¹⁾ Saavel Formen Ujaragsuit som Ujaragsuak anvendes; førstnævnte synes at være den almindeligste.

²⁾ Igdlorsuit hedder næsten hvert Sted, hvor der findes nordiske Ruiner; det er derfor egentlig kun et Fællesnavn, der betyder «store Huse».

Derimod finder man 700 Fod o. H. lidt inde paa den nævnte Pynt en ret mærkelig Ruin, der utvivlsomt maa tilskrives Nordboerne, hvilket ogsaa er i Overensstemmelse med Grønlændernes Paastand og den iblandt dem levende Tradition. Det er en Fælde (Fig. 6), beregnet til et temmelig stort Dyr, idet den i Størrelse og Soliditet er større end fornødent til deri at fange Ræve; derimod er den for lille til Bjørnefælde, hvilken Bestemmelse tidligere er bleven den tillagt, og under hvilket Navn

Fig. 6.

Fælden ved Kugsangarsorsuak (S. Hansen).

man ofte hører den omtalt i Egnen. Om end den Omstændighed, at den er for stor til at være en Rævefælde, ikke er noget fuldgyldigt Bevis for, at den ikke har kunnet være anvendt dertil, turde denne Antagelse dog bestyrkes derved, at der paa flere andre Steder i Nærheden af Fjorden skal findes lignende Fælder, hvilket viser, at dens usædvanligt store Dimensioner ikke skyldes en eller anden Tilfældighed, men at der har været forbundet en bestemt Hensigt dermed.

Fælden er af Sten og bygget som de almindelige Rævefælder. Den ligger paa et lille, svagt hældende Plateau med

Bagsiden op mod en lav, fast Klippeblok, og har følgende Dimensioner:

Længden (udvendigt Maal)	12 ¹ / ₂ Fod.
Breden (— —)	6 ¹ / ₃ —
Højden (— —)	2 ¹ / ₂ —
Længden af det indvendige Rum	7 —

Indgangen, der vender imod Syd, og Loftet ere byggede af temmelig store, flade Sten, og paa hver Side af Indgangen laa en stor Sten, som har dannet Kulisser til Falddøren. Denne, som sees tilhøjre paa Tegningen, fandtes i Nærheden af Fælden. Endvidere laa nogle større Sten omkring Indgangen og syntes at have henhørt til en Opbygning ovenover Fælden for at holde Falddøren paa sin Plads, naar denne var oppe. Falddøren, der er dannet af en flad Sten, er 2 Fod høj, 1³/₄ Fod bred og har i det øverste Hjørne et Hul, anbragt i en cirkelformet Nedfalsning paa Stenens Sideflade.

Fælden, som bl. a. er omtalt i «Grønlands historiske Mindesmærker» III, S. 841, er i det Hele taget vel vedligeholdt.

6. (Tavle VII b.) Paa Vestsiden af Fjordarmen Ujaragsuit overfor Bugten Maujuola, 130 Fod o. H., paa en temmelig stor Slette, som har en yppig Vegetation af Græs, Blaabær m. m.

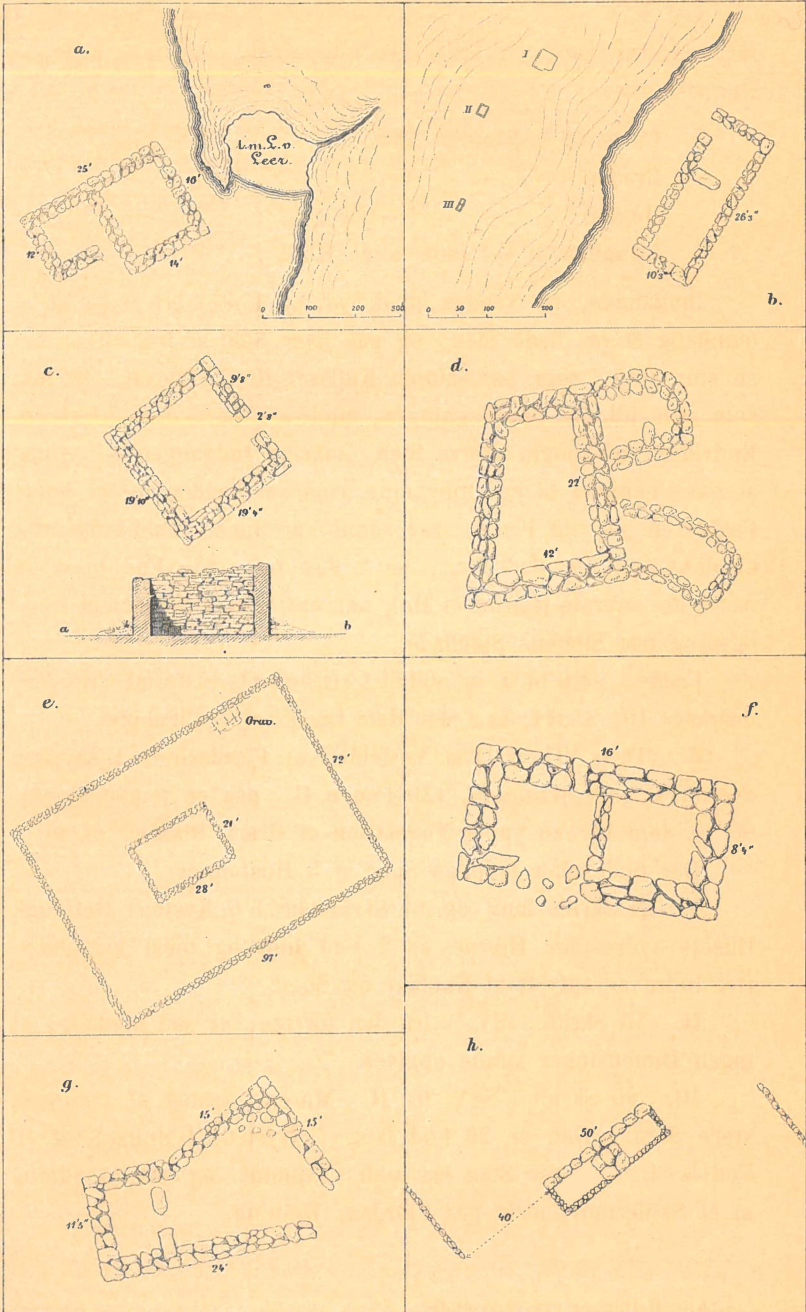
Der findes her tydelige Spor af 3 Hustomter:

I. 15 Skridt lang og 14 Skridt bred (i Kystens Retning). Husets sydvestlige Hjørne er 2 Fod højt og mest kjendeligt. Det Indre er opfyldt af Knolder og Sten.

II. 50 Skridt i SV.¹⁾ fra den forrige, er saa utydelig, at ingen Dimensioner kunne opgives.

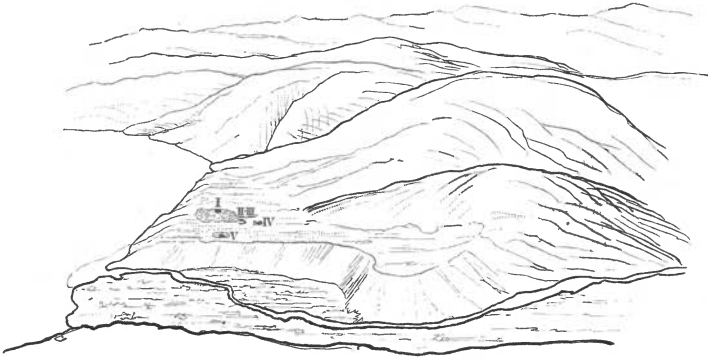
III. 60 Skridt i SSV. fra II. Murene bestaa af temmelig store Sten. Den er 26 Fod lang (i Kystens Retning) og 10 Fod bred. En stor Sten laa midt i Rummet og gav Antydning af et Skillerum, lodret paa Fjordens Retning.

¹⁾ Alle Retninger ere retvisende.

Nordiske Ruiner i Godthaabsfjorden.

Fig. 7.

Ujaragsuit med nordiske Rudera. (Ryder.) Seet fra et 1560 Fod højt Fjeld, Øst for Elven.

7. (Fig. 7.) Ved Ujaragsuit i Nærheden af Laxelvns Udløb findes den største Samling Ruiner i Godthaabs-Distriktet, og deriblandt den eneste, som er nogenlunde vel bevaret. Ruinerne findes 5—600 Skridt fra Elvmundingen og 170 Fod o. H. paa en terrasselignende Slette, som strækker sig langs Elvens vestlige Bred og er stærkt bevoxet med Pilekrat o. l. Denne Ruin-gruppe er bl. a. omtalt af Hans Egede i hans «Relation» S. 92 og i «Grønlands historiske Mindesmærker», III, S. 838 og 879.

I. Er den bedst bevarede Ruin i Godthaabs-Distriktet (Tavle VII c og Tavle VIII). Den danner næsten en Kvadrat og har følgende Dimensioner:

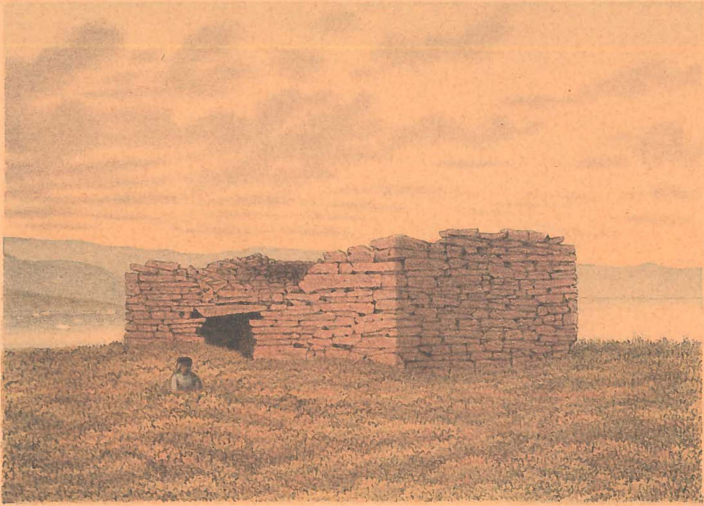
Længden af den NO.- og SV.-Mur (udvendigt Maal) . .	19' 10"
Breden - - - NV.- og SO.- - - (- - -) . .	19' 4"
Vestlige Hjørnes Højde (indvendig)	9' 11"
— — — (udvendig)	9' 4"
Sydliges — — — (—)	8' 4"
Østliges — — — (—)	8' 4"
Nordliges — — — (—)	8' 5"

I en Afstand af 9' 8" fra det nordlige Hjørne er anbragt en Døraabning med 2' 8" Vidde og 5' 3" Højde.

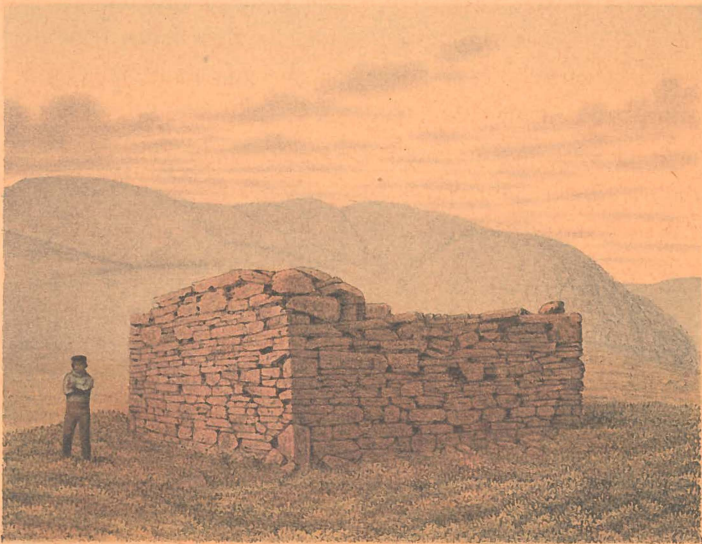
Murene, som ere 2' 9"—3' tykke, ere byggede af store Stenkvadre fra de i Egnen værende Fjelde, men der sees ingen Kalk eller andet Bindemiddel. Stenene ere lagte med megen Omhyggelighed og enkelte bære Spor af at være tilhugne. Nogle af dem, bl. a. Dørens Overligger og en svær Blok, øverst paa det østlige Hjørne, have næppe kunnet bringes paa deres Plads ved almindelig Haandkraft. De nordostlige og sydvestlige Mure ere mest sammenfaldne. Medens de 4 Hjørner ere skarpe, er Midten af Murene hist og her indfalden eller noget udadbuget. Grunden indvendig er opfyldt af nedfaldne Stenblokke, dog ikke i større Mængde, end at man deraf kan skjønne, at Muren ikke har været højere, end de bedst bevarede Partier, i hvis Nærhed heller ingen nedfaldne Sten findes. Dette fremgaar ogsaa deraf, at det øverste Lag Sten her er særlig omhyggeligt lagt, bestaar af større Sten og er jævnet paa Overfladen. Ved at rydde nogle af Stenene i Grunden til Side, stødte vi paa et Lergulv, belagt med Skjærver. Ved Gravning fandtes kun en Stump Vægsten og noget, som kunde ligne forkullet Træ. Indvendig paa den nordvestlige og sydøstlige Mur findes 5' 9" over Jorden anbragt en 4—5" bred fremstaaende Kant, som synes at kunne have dannet Underlag til et Gulv. Tæt under dette Fremspring sees enkelte Steder gjennemgaaende Huller i Murene omtrent af Form som Skydeskaar, dog ikke fuldt kjendelige. Efter Kleinschmidts Udsagn var der, da han besøgte Ruinen (hvornaar, vides ikke) tydelige Spor af et Vindue over Døren, men denne Del af Muren maa nu være falden ned; i det Hele sees ikke andre Aabninger i Murene, end de ovenfor nævnte.

Bygningen gjør ikke Indtrykket af at have været beboet, især da der i dens Nærhed findes andre Ruiner af den almindelige Art. Til Kirke synes den at have været vel lille, og den Omstændighed, at der ikke har været Vinduer, eller i alt Fald kun et, taler ogsaa imod en saadan Antagelse; snarere kunde den maaske have været et Tilflugtssted for Beboerne under deres Kampe med Skrællingerne. Som Udkigshus vilde

Set fra Nord

U. Neegler 4. 11.

Set fra Syd

Nordisk Ruin ved Ujaragsuit
Godthaabsfjorden.

Pladsen ikke frembyde nogen Fordel. I hvert Fald maa Husets oprindelige Bestemmelse betegnes som meget usikker; thi selv om man vist maa antage, at den allerstørste Del af de i Grønland fundne nordiske Ruiner kun have dannet de nederste Stenmure til Træhuse af lignende Art, som de, der endnu findes i Norge, er denne Mur i hvert Tilfælde højere end de fleste andre og maa derfor vel have haft en særegen Bestemmelse.

Jeg skal i Anledning af denne Ruin endnu kun bemærke, at medens Dr. Pingel, som i 1829 besøgte Stedet, siger¹⁾, at denne Bygning er fuldkommen orienteret, og at dens Indgang er paa Sydsiden, fandt jeg derimod, at Murenes nøjagtige Retninger ere retv. N. 55° Ø. — S. 55° V. og N. 35° V. — S. 35° Ø., og Indgangen, som bemærket, er paa den nordøstlige Side.

II. (Tavle VII d.) 160 Skridt NO. t. N. (Dr. Pingel angiver SSO.) for Ruin I findes Levningerne af et Hus, som er meget sammenfaldent og vanskeligt at bestemme. De maalelige Dimensioner ere omtrent:

Længde (Retning N. t. V.)	22'.
Største Brede af indvendigt Rum	12'.
Murenes Tykkelse	2½'.
— største Højde	2½'.

Formen af Huset synes at være uregelmæssig, som antydet paa Tegningen, og tæt op til den østlige Mur er der Levninger af nogle Udbygninger.

III. 20 Skridt Ø. t. N. for II sees atter en Ruin, der synes at have bestaaet af to Rum.

Længde, indvendig	17'.
Brede —	9½'.
Murens Tykkelse	c. 3'.

Tæt op til denne Ruin sees ligeledes Levningerne af flere Tilbygninger.

¹⁾ Grønlands historiske Mindesmærker, III, S. 879.

IV. 60 Skridt NO. t. Ø. for III kunne Resterne af et Hus skjelves; Dimensionerne ubestemmelige.

V. (Tavle VII e.) 260 Skridt i NO. t. Ø. $\frac{1}{2}$ Ø. fra Ruin I er en stor Indhegning, hvis længste Side, der har Retningen N. 60° Ø. — S. 60° V., er 97', den korteste 72' lang. Murens Tykkelse er gennemsnitlig $5\frac{1}{2}'$. Opad den nordvestlige Mur, nærved det nordlige Hjørne, fandtes en Grav, der ligner de almindelige grønlandske, om den end er opført af noget større Sten (formodentlig fordi disse have været lige ved Haanden i Muren).

Indeni Indhegningen sees Levningerne af en Bygning, opført af meget store Sten. Dens Dimensioner, der ere noget vanskelige at bestemme, ere omtrent:

Længden 28',

Breden 21'.

Indeni denne Bygning ligger der to meget store, flade Sten, c. 4—6" tykke, der ifølge Kleinschmidt tidligere skulle have udgjort een Sten. Egede skal i sin Tid have begyndt at løfte den ved at kile den op med mindre Sten. Han fandt da under den et dybt Hul, som han ikke kunde naa Bunden af. Stenen er formodentlig ved denne Lejlighed knækket over. Hvor Kleinschmidt har denne Beretning fra, vides ikke; den findes ikke omtalt i Hans Egedes Relationer eller i Paul Egedes Journaler.

Den indre Bygning kan muligvis nok have været en Kirke, der laa i Indhegningen, men det Hele er for sammenfaldent, til at man kan afgjøre det med Vished.

Om denne Ruin siger Dr. Pingel¹⁾: «SSV. for Kirken (o: Ruin I) findes ubetydelige Levninger af en omtrent 45 Alen lang og ikke fuldt 30 Alen bred Mur eller maaske kun et Sten-

¹⁾ Anf. St. S. 879.

dige, som efter Thorhallesens Formodning har omgivet en Kirkegaard».

Hvorledes det forholder sig med denne Angivelse, er ikke godt at have nogen Mening om, da Retningen hverken passer til den misvisende eller retvisende. Længere nede paa samme Side siges, som det synes med Thorhallesen som Kilde, at Bugten ved højt Vande bliver 1 til 2 Mil længere, idet Vandet stiger igjennem et smalt Sund længere op. «Højest rimelig har Vandets Tilbagevigen ved Lavvande fra denne Fjordseng givet Anledning til Stedets ovenanførte Benævnelse (Høp)». Dette stemmer ikke med Forholdene ved Ujaragsuit, da Lavvandet her kun tørlægger en ringe Strækning og Højvandet ikke kan stige igjennem et smalt Sund, da et saadant ikke findes. Derimod kan det nok passe paa Fjordarmen Øst for Ujaragsuit, hvor en Ø midt i Mundingen deler Passagen ind til den lerfyldte Bugt i to smalle Stræder.

Ved Gravning i og omkring disse Ruiner fandtes kun nogle Brudstykker af Sænkesten og andre Vægstensstumper.

Jeg skal endnu anføre, at der paa Toppen af et lille Fjeld, lidt NV. for disse Ruiner, findes en Del temmelig store Sten stillede paa Højkant i en Rundkreds. Dette, der minder lidt om Thingstederne, men er betydelig mindre, kunde maaske ogsaa staa i Forbindelse med Ruinerne.

8. Skal ligge paa Nordsiden af Ujaragsuits nordostlige Arm, i hvilken Indlandsisen nu skyder sig langt frem, medførende store Lermasser, som afsættes i Fjorden, saa at denne falder tør ved Lavvande. Nulevende Grønlændere mindes, at man indtil 1840 eller deromkring kunde komme med Konebaad et godt Stykke op i denne Fjordarm til et Fuglefjeld paa Sydsiden; men nu er Isen skudt langt forbi dette Sted.

9. Paa Landet Kavdlunatsiait, $65^{\circ} 10'$ (se Tavle X), der begrænses imod Øst af Indlandsisen, imod Vest af en Sø og i Syd og Nord af store Elve, skal findes en Del smaa Hytter,

som Grønlænderne tilskrive Kavdlunakkerne¹⁾, og som formodentlig have været benyttede af Renjægere til midlertidigt Opholdssted, hvilken Brug Grønlænderne endnu den Dag i Dag gjøre af dem. Lignende Hytter, om end af en noget anden Bygningsmaade og opførte af Grønlænderne, findes talrige Steder i de indre Egne af Grønland, hvor der drives Renjagt, saaledes bl. a. ved Atanek paa Søens sydvestlige Bred, hvor der, som tidligere omtalt, findes en Vægstensblok med forskjellige Tegn, som man har ment kunde være Runer.

Hytterne ved Kavdlunatsiait ere nærmere omtalte i Grønlands historiske Mindesmærker III, S. 838.

10. Denne Ruin ligger i den nordlige Vig af Bugten ved Maujuola omtrent 300 Skridt fra Stranden og Nord for en lille Elv. Den bestaar kun af en Bunke overgroede Sten med Andtydning af en Mur imod Syd. Omkring den er en frodig Vegetation af Græs, Dueurt m. m.

En anden Ruin, som efter Grønlændernes Opgivende skal ligge ved den samme Bugts sydlige Vig, Nord for den her udmundende Elv, fandtes ikke af os.

11. Skal ligge paa Sydsiden af Landet Ivisartok²⁾, og her i Nærheden skal findes en lignende Fælde som den ved Kugsangarsorsuak.

12—16. Alle disse Ruiner ligge paa Nunatarsuak. Ruinen 14 er mærkelig derved, at den ligger saa højt til Fjelds, at Grønlænderne kalde den Katsigsok o: «den Ophøjede».

Ved 16 ligger der Ruiner af 2 Huse nærved en Elv, som kommer fra Indlandsisen.

17—18. Ligge paa Nordsiden i den inderste Del af Fjorden Kangiusak.

¹⁾ De gamle Nordboer.

²⁾ Formodentlig den samme, som i «Grønl. hist. Mindesmærker» III, S. 841 antydes at ligge ved Irisartok.

19. Paa Nordsiden af den smalle Fjord Amitsuarsuk.

20. Nord for Søen Tasersuak, Øst for Bunden af sidstnævnte Fjord.

21. Ved Igdlunguak paa Nordsiden og nær ved Munden af Pisigsarfik findes en Række store Sten, hvor Grønlænderne more sig med paa et Ben at hoppe fra Sten til Sten. Denne Leg kaldes Nangisat og skal efter Sigende være indført af Nordboerne. Stenene ere ogsaa vel store til, at disse skulde være placerede af Grønlændere. Lignende Stenrækker skulle forøvrigt findes flere Steder (jfr. Kleinschmidt: «Den grønlandske Ordbog» S. 234 og Giesecke: «Mineralogisk Rejse i Grønland» S. 323).

22. Paa en lille Holm under det stejle Fjeld Pisigsarfik findes en Samling store Sten som Grundvold for et Hus:

Længden 18 Skridt,

Breden 9 —

den længste Sides Retning er omtrent NV. t. V.

Til dette Sted i Forbindelse med det nævnte Fjeld Pisigsarfik, som har givet hele Fjorden Navn, knytter sig Sagnet om Bueskydningen¹⁾.

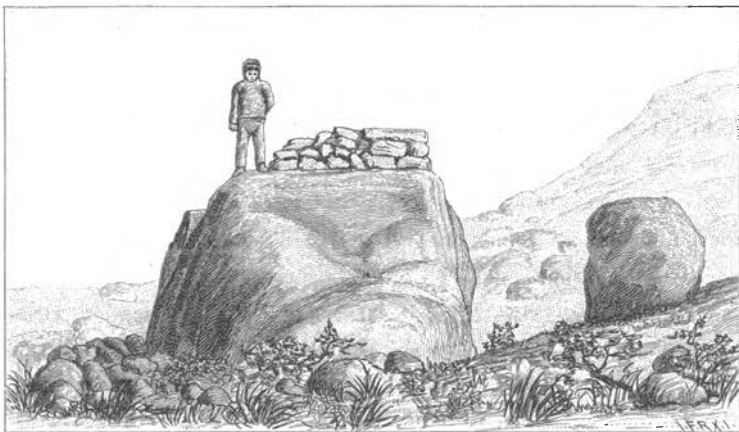
23. Noget Øst for Pisigsarfik paa Fjordens nordre Bred findes ved Tavat:

I. En Ruin (Fig. 8 og Tav. VII f.), der ligner den af Kapt. Holm beskrevne, som ligger ved Kanisut i Igaliko-Fjorden i Julianehaabs Distrikt²⁾. Den ved Tavat (Fig. 8) ligger c. 450 Skridt fra Stranden paa en jævnt skraanende Slette, 240' o. H., ved Foden af den sig bagved højnende, stejle Fjeldvæg. Den er bygget ovenpaa en 8—10 Fod høj Klippeblok. Den længste Mur, der har Retningen O. t. S. — V. t. N., er 16' lang og 8' 4" bred. Murens Tykkelse er 2' 5". Den østlige Mur, som er bedst vedligeholdt, er 2' 4" høj. Ved et Skillerum er den delt

¹⁾ H. Rink: «Eskimoiske Eventyr og Sagn». Kbhvn. 1866. S. 205—206.

²⁾ «Meddelelser om Grønland» VI, S. 103.

Fig. 8.

Ruin ved Tavat. Seet fra Øst. (S. Hansen.)

i 2 Afdelinger. Ved Foden af Klippen ligger en Del nedfaldne Sten, samt ved dens Østside en grønlandsk Grav. Under Stenblokken er endvidere en lille Hule, omtrent 2' høj. I den senere Tid skal der være faldet en Del af Muren ned, og tidligere vil man have seet et Vindue i den sydlige Mur.

II. (Tav. VII g.) 150 Skridt SSO. fra I findes Ruiner af et Hus, hvis Form synes at have været som Tegningen angiver. Det bestaar af 2 Rum og har følgende Dimensioner:

Længden	24'.
Breden	11 $\frac{1}{2}$ '.
Murens Tykkelse	6'.

24. (Tavle VII h.) Ved Igdlorsuit paa Nordsiden af Fjorden i dennes indre Del findes paa en jævnt højnende Slette, 130' o. H., to ved Siden af hinanden byggede Kamre, adskilte ved en c. 10' bred Væg, der tilsyneladende er opført ved Kunst. Kamrenes Nordside, der indvendig er omtrent 6 Fod høj, er bygget af meget store Sten, indtil en Favns Størrelse, opad en lille Bratning af Terrænet, medens de andre Vægge ikke hæve sig op over Jordens Niveau. Det østlige Kammer er 14 Fod,

det vestlige c. 16 Fod langt, medens Bredden for hver især er c. 10 Fod. Forøvrigt er Bygningen, der kunde se ud til at have været bestemt til Forraadskamre, meget sammenfalden og overgroet.

I Nærheden heraf sees, som angivet paa Figuren, Antydninger af tvende Stenvolde, den vestlige c. 43 Skridt lang. Vegetationen ved disse Rudera er forøvrigt mindre frodig. Derimod er der helt ude ved en Skrænt, nær Stranden, en Plet med en saa yppig Plantevæxt, at den sikkert maa antyde Levninger af en Ruin, men denne er skreden ned, saa at den ikke mere kan direkte paavises. Omtrent 150 Skridt østligere sees Antydning af en Stenvold med samme Retning, som de før nævnte, men mere tvivlsom.

25. Paa Kaartet over den Del af Godthaabs Distrikt, som antages fornemmelig at have udgjort de Gamles Vesterbygd (Grønlands hist. Mindesmærker, III), findes en Ruin aflagt ved Korok, uden at der findes uogen Kilde angivet for den¹⁾. Den tør derfor vist betragtes som noget tvivlsom.

26. Ligger i Bunden af en lille Fjord, Alangorsuak.

27. I Nærheden af Fjeldet Pingo, paa Sydsiden af Fjorden Pisigsarfik, findes paa en udstrakt Slette, 6—700 Skridt fra Fjorden, ved Bredden af en Sø Levningerne af et Hus, som næsten er helt jævnet med Jorden, og en Del af det er skredet ned i Søen. I den derved dannede Skrænt sees en Del store Sten, og ved Gravning fremdroges noget Træværk, Ben og Vægstensstumper samt en Del Gede-Exkrementer, der trods deres Ælde vare særdeles vel bevarede, og der er derfor Rime-lighed for, at Bygningen har været en Gedefold. Fra Stranden fører en Sti op til Ruinen.

---

¹⁾ Muligvis stammer Angivelsen fra Hans Egedes «Relation» S. 306, hvor der meddeles, at Autor d. 15de Maj 1731 rejste «ind til nærmeste Fiord ved Colonien, kaldet Kokome, hvor og vore gamle Norske fordem have boed». Kokome er kun en afledet Form af Kokok, der atter kun er en anden Stavemaade for Korok.

28. Ved en lille Bugt Nord for Kapisilik, ved Bunden af Pisigsarfik, findes Grundvolden af en Husmur, der ligger saa nær ved Stranden, at Højvandet naaer op til den. Dens længste Mure, der have Retningen Nord—Syd, ere henved 30 Fod lange, den korteste c. 18'. Murene ere c. 1 Alen tykke. Midt paa Bygningens østlige Side er en c. 20" bred Aabning med en større Sten paa hver Side. Forøvrigt er Bygningen dannet af mellemstore Sten, og det Hele er stærkt overgroet af Marehalm. Kun faa nedfaldne Sten sees i og ved Siden af Ruinen.

29. Ved Kapisilik, et lille Stykke Vej opad Elven ved dennes højre Bred, ligger en Samling Ruiner, fuldstændig ukjendelige og stærkt overgroede navnlig med højt Græs og Dueurt. Det er paa dette Sted, at der ifølge flere Beretninger skal findes en stor rund Vægstenskjedel, der staar nedsænket i Jorden indtil Randen¹⁾. De os ledsagende Grønlændere vidste ogsaa at berette herom, og ved at grave paa det af dem angivne Sted fandt vi virkelig ogsaa en stor Hank og nogle andre Stumper, hørende til en Vægstengryde. Ifølge Kleinschmidts Udsagn skal en stor Vægstengryde være bragt herfra til Ny-Herrnhut ved Godthaab af Missionær Herbrecht, og de af os fundne Stumper kunne saaledes maaske have hørt til den.

Ved Gravning paa forskellige Punkter fandtes kun en Del Benstumper og Vægsten.

Ved Kapisilik udmunder en Laxeelv, der gennemstrømmer en Række større og mindre Søer paa sin Vej fra Søen Tungmeralik. Paa denne Strækning findes følgende Fortidslevninger, som ere omtalte af Thorhallesen²⁾ samt af Giesecke³⁾.

30. Imellem den 3die og 4de lille Sø, regnet fra Fjorden, findes en Del Stendæmninger af samme Slags som dem, Grøn-

¹⁾ «Grønlands historiske Mindesmærker», III, S. 841 o. flg.

²⁾ Anf. St. S. 878 o. flg.

³⁾ Giesecke: «Mineralogisk Rejse i Grønland», S. 129.

lænderne lægge over Elvene til Afbenyttelse ved Laxefangsten, men bygget af meget større Sten. Giesecke siger, at der her skal være en Bro. De herværende Stensamlinger frembyde dog ikke noget mærkeligt, men kan med en Del Velvillie nok opfattes som en Bro.

Højere op ad Elven, imellem den 4de lille Sø og den første større Sø, er derimod Elvens Leje ved Kunst omdannet til en Slags Kanal derved, at Stenene fra Midten af Lejet ere lagte op paa begge Sider i en Længde af c. 1000 Fod. Kanalens Brede er 3—5 Alen.

31. Ved den første større Sø findes en Ruin, som kun er kjendelig paa den sædvanlige yppige Vegetation i Forbindelse med en Samling Sten.

32. Denne Ruin ligger Øst for Elven imellem den første og den anden store Sø, regnet fra Fjorden.

33. og **34.** Findes paa hver sin Side af den 2den store Sø.

I Thorhallesens «Efterretninger om Rudera» S. 30 og 31 omtales og afbildes en Ruin, som skulde findes ved den 3die store Sø, og endvidere en Bro, som skal være ved Elvens Udløb fra Søen. Herom sige imidlertid Grønlanderne, at de ikke kjende denne Ruin, og der turde derfor maaske ligge en Forvexling af Lokaliteterne til Grund for denne Opgivelse.

35. Ved den vestlige Ende af Søen Tungmeralik paa dennes Nordside findes flere Ruiner, som ere omtalte i «Meddelelser om Grønland», I, S. 28.

36. og **37.** Ligge ved samme Sø, henholdsvis ved dennes Nordside og Østende.

B. Ameralik-Fjordens Distrikt.

Ameralik-Fjorden deler sig i det Indre i to Arme; den ene, Itivlek, har en nordnordostlig Retning og er ved Bunden kun adskilt fra Pisigsarfik ved en lav Landtange, den anden, Ameragla, har en ostnordostlig Retning.

38. Paa Nordsiden af Ameralik ved Karusulik og endnu flere Steder antyder en frodig Vegetation en tidligere Bebyggelse, men forøvrigt ere alle Spor udslettede.

39.—45. Disse Ruiner ligge i en Række paa Vestsiden af Itivlek, Nr. 45 ved dens Bund.

46. Ved Itivleks østre Bred lidt Nord for Pynten Nua.

Ved Ameragda, hvilket Navn efter Kleinschmidts Sigende skal tyde paa, at Nordboerne her havde tjærede eller malede Lofter, ligger paa den nordre Bred:

47. To Ruiner ved Atikingnek noget Øst for Nua.

48. Ved Niakusat er ligeledes 2 Hustomter. Grønlændere, som ofte komme her for at samle Kvaner, hvoraf der findes mange, ville undertiden have seet en Del Menneskekranier paa dette Sted.

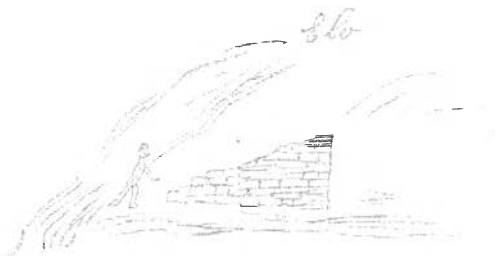
49. Ved Niviarsiat to Ruiner. Nærved disse skal der findes en Indhegning og indeni denne noget, der ligner en Grav.

50. Ved Nugsuak Ruiner af 3 Huse.

51. I Bunden af en lille Bugt nærved Enden af Fjorden ligger en Del Ruiner, hvor der skal findes mange Skeletter. Traditionen beretter, at der ikke skal have været nogen Begravelsesplads, men at Skeletterne skulle hidrøre fra Folk, som ere dræbte der paa Stedet. Søen skyller efterhaanden Jorden bort og har taget Dele af Husene med sig; et af dem skal endog være helt omflydt af Vand, saa at kun Murene rage op. Ved Lavvande kan man her finde adskillige Levninger, saasom Menneske- og Dyre-Ben, Brudstykker af Vægstenskar m. m.

52. Denne Ruin ligger ved Umiviarsuk. Grunden dannes af en solid Klippe, og Muren er paa den ene Side falden helt sammen, medens den paa den anden Side er c. 10 Fod høj. Den er c. 30' lang og omtrent lige saa bred. Den 3 Fod tykke Mur er omhyggelig opført af tilpassede, maaske tilhugne Sten. Fig. 9 er en Kopi efter en Tegning af denne Ruin, udført af en

Fig. 9.

Grønlænder. Øst for Ruinen findes en Indhegning, der er omhyggelig bygget af udsøgte eller tilhugne Sten. Den er 3 Fod bred og lige saa høj. Ingen af Stenene ere faldne ned, og Grønlænderne antage, at den kun er et paabegyndt Arbejde.

Af de sidstnævnte Ruiner fra Ameragdla findes 47, 49 og 50 afbildede i «Meddelelser om Grønland», I, S. 27.

53. Omtrent en lille Mils Vej Øst for 52, ved Sammenløbet af 2 Elve, ligger der 2 Hustomter.

54. Paa en Slette omtrent 1 Mil fra Mundingen af en Elv, som fra Søen Isortoarsuk flyder til Ameragdla. Stedet hedder Nipaitsok.

55. Ligger ved Isortoarsuks NV.-Ende. Søens Omgivelser betegnes af Grønlænderne som særdeles smukke. Ruinen findes omtrent 50 Skridt fra Søens Bred, og noget højere oppe ligger der nogle ufuldendte Indhegninger, hvoraf den ene er ganske rund, 20 Skridt i Diameter, og lavet af tilhugne Sten.

56. Noget Syd for 55 ved Ø.-Enden af Søen Tasersuak.

57. Ved Ivigtorsuk paa Ameragdla's sydlige Bred.

58. Ved Tuperdluk noget Vest for 57.

59. Ved en lille Bugt, Ekaluit, af Ameragdla, hvor to Elve udgyde sig, findes mindst 3 Ruiner, en imellem de to Elve og en paa hver Side af dem.

Følgende Ruiner bleve i 1885 sete eller undersøgte af Expeditionen, nemlig: 3, 5, 6, 7, 10, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 31.

Forinden jeg slutter min Beretning, skal jeg endnu kun udtale min Tak til de Autoriteter og Personer, som have været Expeditionen behjælpelig med Udførelsen af dens Hverv. Det er da navnlig den kgl. grønlandske Handels Direktorat, som ved en heldig Ordning af Skibenes Rejserouter har gjort det muligt for os at benytte den korte arktiske Sommer i dens fulde Udstrækning. Dernæst Handelens og Missionens Embedsmænd og Funktionærer ved Godthaab, Sukkertoppen, Holstensborg og ved de disse Kolonier underlagte Udsteder. Af alle disse Mænd er der vist Expeditionen al mulig Støtte ved Opfyldelsen af dens Hverv, og i Forbindelse med de mere tjenstlige Forhold have de tilligemed deres Familier, saa ofte der kun var Lejlighed dertil, vist os en saa velgjørende Gjæstfrihed, at de under disse Omstændigheder fuldstændig bragte os til at glemme, at vi vare paa Rejse i «The land of Desolation».

Tabel 1.

Brede, Længde og Højde o. H. af de ved de terristriske Maalinger bestemte Punkter¹⁾.

Sted.	N. Brede.	V. Længde.	Højde o. H. Fod.
Holstensborg Flagstang. $\triangle$	66 55 52''	53 40 20''	
do. Udkik Varden	66 55 37	53 41 03	
Auggalartorsuak. $\triangle$	66 55 50	53 15 52	2900
Tovkusak	67 07 30	52 00 20	
Pingo. $\triangle$	67 04 30	52 00 20	4220
Fjeld paa Sarfanguak-Øen. $\triangle$	66 50 41	53 16 37	1300
Umanarsugsuak, Varde. $\triangle$	66 50 01	53 36 08	500
Nepisat. $\triangle$	66 48 28	53 30 13	
Fjeld ved Sarkak. $\triangle$	66 44 43	53 18 09	1700
Pikiolek. $\triangle$	66 40 50	52 23 37	
Kingak. $\triangle$	66 38 07	53 26 13	2080
*Kakatokak. $\triangle$ ²⁾	66 37 50	52 51 25	4650
Kakatsiak	66 33 00	53 08 50	3250
Kekertarsuatsiak, Varde. $\triangle$	66 30 08	53 44 21	120
Inugsugtusok, Varde. $\triangle$	66 27 25	53 40 41	330
Umanarsugsuak, Varde. $\triangle$	66 17 35	53 38 39	300
Ikardlugsuak	66 25 30	53 55 00	
Fjeld ved Ekalungult. $\triangle$	66 18 19	53 32 59	3000
Portusok. $\triangle$	66 13 42	53 42 51	
Kingatsiak, Varde. $\triangle$	66 09 37	53 35 42	1790
Simiutak, vestligste Fjeld, Varde. $\triangle$	66 02 39	53 38 50	930
*Ungorsivik. $\triangle$	65 56 10	53 30 00	270
*Fjeld ved Narsarmiut. $\triangle$	65 52 30	53 16 45	
*Ingik. $\triangle$	65 50 10	53 17 00	1520
*Kakat-nalagat.	65 58 05	52 49 00	4300
*Fjeld Vest for Ikerasarsuk. $\triangle$	65 44 00	53 12 00	1240
*Agpamiut	65 39 45	53 10 00	
*Isua paa Sermersut	65 34 58	53 11 29	
Takutodasak	65 36 48	52 58 31	3300
Suilarsorfik	65 40 02	52 39 49	4200
Kakalek	65 35 54	52 35 20	3930
Igdlerfik. $\triangle$	65 32 07	52 43 50	2930

¹⁾ De første 21 Punkter (Simiutak inclusive) ere bestemte med Hensyn til Holstensborgs Længde og Brede, de øvrige Punkter til Godthaabs. Fra de med $\triangle$ betegnede Punkter er der foretaget Maalinger.

²⁾ De med * betegnede Punkter ere mindre skarpt bestemte.

Sted.	N. Brede.	V. Længde.	Højde o. H. Fod.
Umanarsuk	65 ^o 32' 25"	52 ^o 27' 30"	3020
Kin of Sal	65 26 40	53 03 24	1240
Iviangiusat, Varde. △	65 26 50	52 56 32	1840
Maageøen, Varde. △	65 23 43	52 55 07	
Uivfak, Varde. △	65 24 09	52 53 37	260
Sukkertoppen, Flagstang. △	65 24 34	52 52 52	70
Portusok, Varde. △	65 24 21	52 52 30	140
Avatdlersuak, Varde. △	65 23 17	53 01 58	
Nukagpiak, østlige Top	65 26 49	52 00 52	4180
Ivigtorsuk. △	65 22 07	52 40 38	420
Spaniolø, Baake	65 18 00	52 46 17	
Umanak, Varde. △	65 15 37	52 33 44	860
Sulugsugut	65 15 35	52 06 14	3570
Fjeld S.V. for Kaersok, Varde. △	65 06 49	52 20 00	900
*Kakatsiak. △	65 01 20	51 29 00	2130
Tovkusak. △	64 52 23	52 08 25	1770
*Fjeld ved Nåtssilk. △	64 26 15	51 49 50	170
Ø ndfor Kangarsugtok. △	64 19 37	52 11 19	
Kangarsugtok. △	64 19 41	52 08 21	
*Fjeld ved Kangliartorfik. △	64 20 20	51 56 26	130
Fjeld ved Sarfak. △	64 18 36	52 06 08	
Fjeld ved Imanek. △	64 17 41	52 01 35	110
Nuluk, Varde. △	64 07 08	52 00 03	500
Godthaab, Flagstang. △	64 10 36	51 43 31.5	90
Pagtorfik, Varde. △	64 12 57	51 46 42	180
Fjeld ved Sardlok. △	64 22 50	51 39 07	960
Karusuk Kula.	64 23 10	51 21 00	3350
Fjeld paa Bjørneøen	64 28 05	51 15 10	3920
Kornok Kula. △	64 30 47	51 11 02	4000
Marasisok	64 31 45	51 12 35	3240
Ivisat. △	64 46 52	51 04 55	1130
Manitsorsuak. △	64 48 07	51 08 37	2130
Nunalugtok. △	64 36 17	51 01 41	
*Ivnajuagtok	64 44 40	50 41 00	3870
Kekertak. △	64 42 04	50 46 46	700
Augpalartok	64 26 45	51 02 18	4630
Kingak	64 23 16	51 05 42	5200
Ivnarsunguak	64 20 47	51 09 09	3400
Ikatok Kula	64 16 04	51 12 02	3280
Talorsuit	64 19 40	50 53 20	4930
*Usisa. △	64 25 57	50 04 41	3130
Pisigsarfik	64 26 49	50 33 40	3980

Tabel 2.

Bredebestemmelser ved astronomiske Observationer.

Sted.	N. Brede.	Sted.	N. Brede.
Ungorsivik, Teltplads	65° 56' 15"	Kekertak	65° 00' 24"
Kornok i Kangerdluarsuk	65 55 24	Atangmik	64 47 44
Umanat, V.Pt.	65 51 01	Kingua i Niakungunak	65 01 40
Kangamiut	65 47 07	Igdlut do.	64 49 52
Manitsorsuak i Evighedsfjorden	65 49 36	Ukua do.	64 46 47
Tasiusersuak do.	65 52 22	Portusok i Angmagsivik	64 50 49
Umimak do.	65 52 08	Alangolo do.	64 49 11
Umanarsuk	65 42 26	Satsigsut	64 28 35
Umiatsialivik	65 41 57	Natsilik, Munding	64 24 22
Kingigtut	65 37 01	Kingua i Kangliartorfik	64 14 54
Ikerarsarsuak	65 32 29	Sardlok i Godthaabsfjord	64 22 23
Sukkertoppen	65 24 36	Satorsuit do.	64 30 01
Sagdlersuak i Sermilik	65 28 44	Kornok do.	64 31 43
Kororsuak do.	65 32 58	Nunalugtok do.	64 36 21
Imilik	65 23 47	Nugarsunguak do.	64 49 11
Upernivik i Isortok	65 22 45	Agiatsiait i Tasersuak	65 03 29
Nugarsuk do.	65 25 41	Agiarsuit do.	65 07 57
Ilulliarliatsiak i Majorkak	65 42 29	Nugatsiak i Godthaabsfjord	64 43 12
Sisorartut do.	65 46 04	Ujaragsuit do.	64 48 21
Ausivik i Alangua	65 18 56	Putugok do.	64 27 56
Napasok	65 02 48	Ujarat do.	64 16 05

